

אדרת דברים אליהו קא

הגויס. לפי שנאמר שלש דברים במיתה. זובח והשתחוויה ועבודה שעבודתו צדק. ויכלס כתיב בתורה מפורש זבח לאלהים יחרם. ועבודה והשתחוויה. צפ' שופטים וילך יעבד וגו' ישתחו להם. וזיה כתיב מיתה ואין עושין אלא א"כ ומחירין ובהשתחוויה כתיב לא תשתחו להם ולא תעבדם. ובזניה נאמר ולא יזכרו עוד לשעירים ובעבודה לא נאמר בהם לאו ואף שכח לא תעבדם הוא שלא כדרכה דכתיב בצי השתחוויה. ולכן כתיב כאן ופן וגו' איכה יעבדו אזהרה על כדרכה: (לא) לא תעשה כן לה' אלהיך. לא תעשה לשמים מה שתעשה לע"ז: כי כל חושיה. צע"ז נאמר חושיה ושואו כאל. ובפרשה עקב נאמר אלל ע"ז ולא חזיה חושיה והיית חרם כחכו שקן וגו'. וכל מקום שג' חושיה הוא שואו ומשוקן ומרש וצפ' חלא נאמר כי חושיה וגו' כל עשה עול. ומלא ע"ז נקרא ה' שמות עול. שואו. ושקן. וחשיה. ומרש. ובח"כ לא תעשו עול במשפט בדיון שדיין המוקלקל את הדיון נקרא ה' שמות. עול חושיה וכו'. משום שנאמר במשפט עול. ובפ' חלא נאמר אלל עול חושיה ואל חושיה כתיב שקן. ומרש. ושואו: כי גם את צמים ואת וגו'. לרבות אבותיהם ואמותיהם: (ה) את כל הדבר וגו' תשמרו לעשות לא חסך. פי' להוסיף על גופא דמטה כמו על לילב וזית. לא יפחות מד' ולא יוסיף על ד'. מכאן אמרו לא יוסיף מחנה אחת על מחן ארבע ולא על מחן א': את כל הדבר. שלא יוסיף כהן אפי' דיבור אחד על זרבת כהנים. ומה שנאמר צפ' ואחשק לא חספו על הדבר ולא תגרשו מחנו. דרשו שלא יוסיפו על חרי"ג מות. כי בתחלה אמ' שמע אל החקים ואל החשפטי אשר אנכי מוליד אחכם לעשות ועל זה אמר לא חספו על הדבר אשר אנכי מטה אחכם לעשות. ובפ' זו אמר את כל הדבר דרשו רז"ל שנאמר מטה גופא לא חספו ולא תגרשו. ומה שכח ירשת אחס את שמו ושמועה. ללמדך ששקול ישיבת א"י ככל המנהג שבחורס. ונאמר ג"פ לשון איכה מה שישראל אומרים. א' צפ' עקב כי תאמר בלנבך וגו' איכה אוכל להוריסם. ב' כאן. איכה יעבדו הגויס. ג' צפ' שפטים וכי תאמר בלנבך איכה נדע את הדבר וכנגד זה אמר בקיות ג' איכה על שעבדו אותן ג' איכה שבחורס: (ב) כי יקום בקרבך נביא. צפ' שפטים אך הנביא אשר ייד לדבר וגו' ומת הנביא וגומר. והוא נביא הסקר. ופרשה זו חירי נבחים כי יקום בקרבך נביא. ומפני שזכר שפטים כתיב. נביא מקרבך מחמיר כחיו אליו תשמעון. יכול כחיו דזוקא ת"ל כאן נביא או חלס חלוס. אפי' חלוס ולא נביא נריך לשמוע אליו: ונתן אליך אות או מופת. כשיתן לך אות תשמעו לו. אבל איך מחייב לשמוע צלי אית. מפני שלנביא המוחזק נריך לשמוע אליו אפילו צלי אית. וכאן חירי שאלו מוחזק עדיין שנאמר כי יקום חשע מחדש: ונתן אליך אות או מופת. אית. הוא לעתיד. שנאמר הנידו הכחיות לאחר. והוא מלשון ואחרי מרבצת קדם. אחרי בקר וגם לילה. שמראה אית שיתקיימו דבריו לעתיד. או מופת. הוא שטיו הטבע. והוא לשון פיתוי כי שטיו הטבעי מפתה לב האדם להאמין דברי המפליא לעשות: ובספרי אמרו אות הוא בשמים. ומופת הוא בארץ. מפני שנאמר. ומאותות השמים אל תחתיו. וכן נאמר והיו לאחת ולמועדים. ומופת הוא בארץ. שנאמר כי ידבר אלכם פרעה לאחר חנו לכם מופת וגו'. ואל תחמה הלא כתיב. ונחתי מופתים בשמים ובארץ דם ואש וגו'. והוא מפני שלעתיד לבוא יראנו הקב"ה נפלאות להודיע שמושלחו בשמים ובארץ ובאוויר. ולכן יתן אש מן השמים כמו שנאמר בדר וגחלי אש וירעם בשמים ה' וגו' ודם הוא בארץ כמו במלכים נהפך המים לדם. ותמרות עשן הוא אור הכוסף. ח"ש וזעזעתי לעיני גוים רבים כי אני ה' וגומר. ונחתי מופתים בשמים ובארץ ח"ש העיטוף של ובארץ. הוא חיבור שמים וארץ. והוא האוויר וכן בשמים ובארץ ובאוויר ייחס כל שלש דברים האלו דם. בשמים שנאמר (ויאל ג') שמים יספך לחשך והירח לדם וגו'. ואש ואוויר. בארץ כח"ש ונהפכו נחליה לפת וגו' והתורה גילתה על מה שנאמר נביא וגו' אליו תשמעון אפילו אינו נביא כחש ואפילו חלוס אליו תשמעון: (ג) ובא האית והמופ' וגו' נלכה אחרי אלהים אחרים. לא תשמע לו אף שנתן אליך אות וכו': נלכה אחרי אלהים וגו' אשר לא ידעם.

אדרת דמים אליהו

ה' הקרוב לא תשמע לו בודאי שידעת שאין זה חושך אך על ע"י הרחוקה נרדק לסוכה
 אחדך שלא תטעה שיש בהם חושך: כי יקום בקרבך נביא. ומפי שצפ' שפטים נאמר בנביא שקר
 מיחה וסחם מיחה בחנק וכלן מיירי במדות וכו' וכו' בסקילה שנאמר כאן להדיחך ונאמר במסות
 להדיחך ובמסות כתוב וסקלתו באבנים אף כאן בסקילה: (ד) לא תשמע אל דברי וגו' הסוף
 או אל חולם וגו'. הסוף פרט להפרע מה שאמר לך קודם הדמה שמוחקו הים בכשרות השמע הדבר
 הסוף אפילו לאחר הדמה: חולם וגו' הסוף. פרט לשחור פי' שחור בהשבע ויהן לך זאת השמע
 לי כמו מקדם: כי חספה ה' אלסיס אהבם. אפילו אם יעמיד השמש צהי השמים כמו יפושע לא
 תשמע לו. וא"ת למד נחן לו הקב"ה כח לעשות מה זכו כדי לנסות אהבם כו'. (ה) אחרי
 ה' אלסיס הלכו. להדבק במדותיו מה הוא רחום וכו': ואחו חיראו. שיבא מורא שמים עליהם:
 ואח מותיו תשמרו. זו מ"ע ול"ת: ובקלו תשמעו. זו קול חורא ללמד חורא: ואחו תעבדו. זו
 עבודה כס"מ: ובו חדקן. הדבק בהכחי' ותלמידים'. (ו) וסנבית הסוף או חולם החלם הסוף וגו'.
 פרט לשונג ולמוטע חבו כלל בכל החורה. בכל מקום שכתוב הסוף מוטע שונג ומוטע.
 אעפ"י שלא חלל מה הסוף יליף בכל מקום מכאן דכתיב חרי הסוף: יומח. בסקילה: כי
 דבר סרה. שזיף דברי המקום שאמר בשם הקב"ה שהוא טוב לעבד ע"י וכו' שקר כי סרה
 הוא שקר כמו שאמר הכתוב בעדים וזומוין לעטת בו סרה: המוילא אהבם מארץ מלדים והספק
 חבית עבדים. שבי' גאולתו הים בליאית מלרים אחד בליה וכו' אהבם דגאולתו שאמר מהם
 להפרעה בליה אם חרלה לפטור מיד מן המכות אמור להם בני מורין אהם. ולמחרת בעלם
 סיום ילאו מחללים ביד רמה ועל גאולת לילה הים פדיון של ישראל מחמת כבודו' כח"ש כל
 במלכים סרגת ובסוף גאלת. וגאולת של יום הוא ביד רמה בחוקה לך אחר המוילא אהבם
 מחללים וכו' ציוס חבו המוילא בעל כרחם. והספק. הוא גאולת לילה שחננו פדיון. וכן נאמר
 שטיעם הקטור קלרם ידי חפדות ואם אין בי כח להליל. ידי חפדות. הוא גאולת ע"י פדיון
 כמו במדרכי שיתן סמן תמחיו. ובמלרים יתנו בכוריהם חמת כבודי ישראל. לך אחר לטון
 פדיון. ואם אין בי כח. הוא גאולת בלי פדיון. והוא ביד חזקה: ולמעלה כתוב חפדות חפדות ואין
 חפדות. זו חפלה כשהקב"ה בא לבס"כ ולא חלף עשרה חס הוא כעס. קרלתי. זו חורה כחומר
 במחלי חכמות בחן חרונה ברמותות חתן קולס. ואין עושה. כי בחורה לא נרדק עשרה ולך
 כתיב כאן קרלתי ובחפלה כתיב בלתי. וכאן כתיב עושה ובחפלה כתיב ואין חפלות ולך אחר
 הכתוב הקטור קלרם ידי חפדות הוא כעד חפלה. ואם אין בי כח וגו' כנגד חורה שחורה גדולה
 מחפלה: להדיחך. ג"ש מחסית מה וכו': מן הדק. אפילו חקלית שאמר עבד ע"י הים ולמחר
 בעלה. ששאר חפלה חפס חייב עד שיעקור כל הגוף: אשר נדך ה' אלסך. זו ע"י שאני ולא
 הסיס לך חפס הכבוד שמענו: ללכת בה. אמרו (בסנהדרין י' ע"א) ללכת זו עשה. זה זו
 ל"ת. ועין רש"י שם. ובספרי אשר נדך זו ל"ת ללכת זו עשה וגירסא זו נכונה. שאין לי חלל
 לאברהם שנאמר צ"י ואחמק השמרו להם וגו' ועשייתם להם פסל אשר נדך ה' אלסך: ובערת
 סרה. בער רשעה מישראל. ורשע בספרי ובקלו תשמעו זו קול נביאים כמו שאמר אליו תשמעו:
 (ז) כי יסיחך אחיך. זו אח מן האב: בן אחיך. זו אח מן האם: בן אחיך. מ"מ: לו חפלה.
 זו חרופה: חיקך. זו נשואה כמו שנאמר משובבת חיקך וגו' וכן ואחמק לך וגו' נבי חרופה
 במיקך: לו רעד. זה אב: אשר כנפך. זו אם. שהאם חופפת את בנה יית' מן האב כמו
 שאמר רז"ל בלי וידוע שרמזי וכו': בסח'. שכל דברי שקר בסחר הוא כמו שאמר באשה וזה
 בנפך בערב וגו' ולחם סחרים וגו': ללכת ועבדה אלסיס אהבם. שאחריס לעבדיהם: אשר לא
 ידעת אהב ואבנך. וזה גנאי. שהגויס לא עזבו את ירחם סחיו להם מאבדניהם ואחם
 חפלה הקב"ה שצברו בו האבות כמו שאמר ירחי' ההמיר גוי אלסיס וגו' ועמי וגו': כי יסיחך
 וגו'. בספרי חלל שנאמר לא יתחיו אבות על בנים ובנים לא יתחיו על אבות חלל שאין חפלה
 זכ על זה (פי' שפרט כאן הכתוב קרובים ונאמר כאן ידך תהיה בו בראשונה להמחיו וגו' ובכל
 המיחמ

אדרת דברים אליהו קב

המחיצה הכחוצה בחורב נאמר יד העדים חסיה זו בראשונה להמיתו. יכול כאן נני שאלוה הכחוצ יד חסיה זו וגו' הוא מחמת שהקריב כשר להיות עד וס"א שהקריב פים בדבר הזה ג"כ יהיו עמו בראשונה להמיתו לכך אמרו בספרי שכל מקום פסולים קרובים להעיד וכלו אמר כל הקרובים ע"כ שאין עדין) אלא דגזירה הכחוצ הוא סוד הניסת חסיה זו בראשונה משא"כ בכל התורה: (ח) מאלהי העמים אשר סביבתיכם הקרבים אלך או הרחקים וגו'. מהקריבים חול לידע כסם שאין ממש בקרובים כך אין ממש ברחוקי: חקקם הארץ ועד קנה הארץ. ו מהחוצ ולבסוף. והמפרשים פירשו מאלהי העמים אשר סביבתיכם הקרבים אלך שאלוה לך בחסות. שסית אותך ראש מה שלום יש בעובדיהם הללו. כמה מחזק ותבואות יש להם וכמה דברים. כמו שאלוה במשנה כך מטיבם כך וכו'. ועל הרחוקים יסית אותך בדבר אשר אף שלא יוכל לומר לך שמטיבם שלא תאמין לו אלא שיאמר לך. ראש הארץ נתפסעט בע"ה היו בכל העולם. לכך אמר חקקם הארץ ועד וגו': (ט) לא תאבה לו. מכלל שאלוה ואהבת לרעך וגו' לכך אמר אם לא תאבה. ומכלל שנאמר טוב חפצו עמו לכך אמר ולא תשמע אליו. ומכלל שנאמר לא תעמוד על דם רעך מלכיל אותו לכך נאמר ולא תחוס עיך עליו. ולא תחמול ולא תחסה עליו. שבדין נפשות הכל מלמדן זכות ואין הכל מלמדן חובה ומילופו בחסות. לא תחמול. אם תדע לו זכות לא תאמר. ולא תחסה. אם תדע עליו חובה תאמר. והיית לפי שנאמר ב' חסעי ועד א' לא יענה בנפש לחות ואמרו בספרדן אמר א' מן העדים יש לי ללמד עליו זכות או א' מן התלמידים יש לי ללמד עליו חובה היו משהקין אותו. ופי' הפסוק כך הוא ועד א' לא יענה בנפש מה שהגיד בענין נפש אפילו לחות. ואחד אחר. לא יענה לחות לחוב דווקא. ולכך אמר כאן הכחוצ ולא תחמול ולא תחסה עליו שבחסות הוא להיפך. ומפני שב' דברים הוא בלדס נשמה וגוף ומחזק ובנשמה יש ג' נפש רוח נשמה והכל ב' דברים עם נשמה לכך אמר לא תאבה. הוא תאבה. ואהבה בגוף הוא כנגד ואהבת לרעך. ולא תשמע. הוא במחזק אם עשיר הוא ולכך אמר ולא תשמע אליו שאליו הוא מחזק פי' שאלו הוא. ולא תחוס וגו' ולא תחמול ולא תחסה וגו' הכל בנשמה כנגד ג' חלקי נשמה: לא תאבה ולא תשמע וגו' פי' בבירייתא לא תאבה בלב. ולא תשמע במשעה. וכן פי' הרמב"ן ולי נראה שאלו בנשמה בני אם יפחד מאלים אל תאב פי' לעשות כחובם אבל מותר לשמוע דבריהם. אבל כאן בחסות אמר הכחוצ לא תאבה ולא תשמע אליו תיכף באותו לך לעבוד ע"ז א"ל לך מחזקי. רק בפני עדים כשחמזינין לו אחרי הגדר לרדף להשמיט דבריו כדי להמית אותו: (י) כי הרב שהרגנו. מכלל שנאמר ונקי ונדיק אל תהרג מניין אם ילא חב"ד מייב והוא יודע לו זכות שיאמר שנאמר ונקי אל תהרג אע"פ שאת שאתי בדין ומניין אם ילא זכאי חב"ד והוא יודע חוב שלא יאמר לכך נאמר ונדיק אל וגו' אע"פ שאתי נקי וכאן להיפך שאת יודע לו זכות לא יאמר לכך נאמר הרב לשון מקור כלומר טוב אותו וממילא נהרג הוא: שהרגנו. אם ילא חב"ד זכאי ואחרי יודע חוב אזי תאמר חבו שהרגנו שתהרגו אחרי אותו בידיים בזה שאתה אומר עליו חוב: יד חסיה זו וגו'. יד הניסת חמילס: (יא) ויסלקו בלגנים. יכול דווקא בלגנים הרבה כגלו של עכן ת"ל ב' אמר וירגמו אותו אבן. א"כ מה ח"ל בלגנים אם לא מה מהאבן הראשון יתן עליו עוד בלגנים יכול אם לא המית אותו באבן הראשון שיתן אח"כ בלגנים הרבה ת"ל בלגנים ומה שסיקול אותו א' א' עד שימות בלדס ויותר אין אחרי מחזיק כלל: כי בקם להדיחך. לג"ס: המוילך וגו' מצינו עבדים. ב' גלויות בלילה וביום כמו שאלוה לעיל וספרדן וגו': המוילך מארץ חזרים וגו'. אלו לא היה עליך רק שוילך היה די וכו': (יב) וכל ישראל ישמעו ויראון. ד' דבר' שזריכין הכחה וברגל. חסית חקן וממלא ועדים זוממין וכן סודר ומורה: ולא יוספו וגו' כדבר הרע. שיכול אין לי אלא עבדה. מניין זיבוח וקיעור וניסוק וכו' ת"ל כדבר הרע. יכול אפילו חיבוק וניסוק. ת"ל הזה: (יג) כי תשמע באחתי. אחת ולא שלם יכול אחת ולא שחיס. ת"ל עריך: לשבח. פרט לירושלים שלא יתנה לירושלם לכך אין צד דין עיר הנידחת: לאמר. שזריכין ב' עדים והתראה לכל א' וא'.

לשבת

אדרת דברים אליהו

אם נא אחד חומר אחרת דר כאן שלשים יום הרי הוא כאלה העיר: לאחר. לאחר (סנהדרין ק"א ע"ב) אלה עיר הידחת הרי אלו כיחיד' ולריבין ב' עדים והתראה זה חומר ביחידים ובמורבים שהיחידים בסקילה לפיכך חמור' פלט והמורבים בסיף לפיכך חמור' אבד והוא חמור זה חומר ביחידים וכו' היה לרדף לומר אחר המימרה או שהיו מרחיקים חוזה לה הרי אלו כיחיד' זה חומר ביחידים וכו' אבל הגרסה שער הידחת אינם לריבין עדים והתראה ואף שבגמרא אחר שמעמידים עדי' לכל אחד זהו קודם שנעשו עיר הידחת אבל יחד לרדף עדים והתרא' מנא רבים חמור' מיחידים וכן פי' הרמב"ם (ועיין בלחם חשנה פ"ד מהלכות עכו"ם הלכה ה') ולכך קאמר אח"כ זה חומר ביחידים שלטיל אחר שמורבים חמור וכו' לפיכך הביחידים בסקילה לפיכך חמור' פלט והמורבים בסיף לפיכך אבד פי' שהגויס מיתחן בסיף ורבים שמחו הם כגויס ולכך מיתחן בסיף וחמור' אבד שבגויס היתיר חמור' ועשם הפקד אבל יחידים בסקילה והרי הם כישראל והרובי ב"ד נכסייהם ליורשים לכך חמור' פלט: (יד) יאלו. שילאו מן הכלל ליתן להם חלק עו"ב: אהנים. ולא קטנים ולא נשים: אהנים. מיעוט אהנים שנים: בני בלעל. שפרקו עולו של מקום: מקרבך. מאותו שבט דייקא ולא משבט אחר: עירם ולא מיושב עיר אחרת: לאחר. שאריתם עדים והתראה לכל א' וכו'. (טו) ודרשת. מן התורה: ושאלת. מן הגמרא: ומקרת. מן העדים. שבט מקייר מקרב ב"ד מן העדים כי כגון נאמר ב' מקירות ודרשת ומקרת היטב. ולאמר עיר בע"א שמים ודרשת היטב. ולאמר בעדים וחמור' ודרשת השפטים היטב מין מה שאמור בזה ליתן בזה ח"ל היטב היטב לנ"י: והנה אחז נכון להדבר. אמרו במתניתין היו בודקין איתו בשבט מקירות. באלו שבט באלו שנה בלחם חודש במכה במדע בלחם יום בלחם שנה בלחם חודש. מכירין אחס אוחו. התריחם אוחו. העובד את עכו"ם את מי עבד ובמה עבד וכל המרבה בדיקות הרי זה משוכח. מה בין מקירות וכו'. ולא ידענו דרישות מה הוא ולא נחשד כלל אבל הגרסה דרישות הוא מה שאמר במשנה מכירין וכו' התריחם וכו' את מי וכו'. ובמה עבד. ולכך נקראו דרישות שדורש גופא דעין אם ח"מ אם לאו. ומקירות הוא לקיים בזה הוזה. ובדיקות אולי יכחישו וא"ל אבל דרישה הוא גוף העיני. וזהו ודרשת. הוא דרישה מן החור' בגוף העיני. ומקרת. זו מקירות. ושאלת. זו בדיקות. היטב. בכדי להטיב את הדבר שאם יכחישו וכו' והיינו שלא יח' מרומה וזהו מה שאמרו הדן דין אחת לאחיות ואיתא בגמרא (סנהדרין דף ז' ע"ב) אמור לתכמה אחותי את. אם צרור לך הדבר כלאחודך אמור. ואם לאו אל תאמר דרש ר"י ואיתמור ר"י צר"י דינו לבקר משפט אם צרור לך כבודך אמור והוא חמור חמור חמור י"ח. אבל הגרסה שהדין לרדף להיות חכם בחזרה שיפסוק הדין ע"פ החזרה. ולרדף להיות בדין ב"ד"א בדין שלא יח' דין מרומה ואלו דברי אלהים חיים אם צרור לך כלאחודך זהו בדין גופא שיהיה צרור לך. ואם צרור לך כבודך שיהיה בדין בעיני עולם בכדי שלא יח' דין מרומה. והוא מה שאמר הכתוב ושחד וגו' כי השחד יעור עיני חכמים וכחיד כי השחד יעור פקחים שמכמים נקראים חכמים בחזרה ופקחים נקראים שבקאים ב"ד"א והוא שאמר הדן דין אחת הוא דין חזרה ויכול להיות שכן על פי ד"ח אבל הוא מרומה לך אמר הדן דין אחת לאחיות לאפוקי דין מרומה וזהו הכתוב והנה אחת נכון להדבר. אחת הוא על פי ד"ח. וכן. שלא יח' מרומה: בקרבך. ולא בעיר אחרת: (טז) הכה חכה. אם אי אחת יכול להמית' בחימה הכחובה בם חכה בכל חמיה שאחיה יכול וכו': המרס אחת. ולא נכסי לדיקים שחובה לה: ואח כל אשר בה. לרבות נכסי לדיקים שחובה: בה. ולא של מעשר: ואח בהמה. ולא של הקדש: את ישיב העיר. המחמרת והגמלת העוברת מומקס למקום הרי אלו מיעין אוחן: (יז) ואח כל שללה. לרבות נכסי רשעים שחובה לה: שללה. אפילו פקדונות שיש להם חומר אחרת שקבלו אחריות עליהם הרי בכלל עיר הידחת: אל חך רמבה. אם אין לה רמוב עושין לה רמוב. היכה רמוב מזה לה כוונסין אותו לחובה שגמר אל חך. לרדף שיה' חך ורמוב: חקבן. אם מקבלין לחובה ופירש רש"י אם חמור' על עת

הגידמת

אדרת דברים אליהו ק

המדתה הוא בדרך מובלעת לעת: ושרפת בלש וגו' שללה. ולא שלל שמים ומכאן אמרו הסקדשות וכו': כלל לה'. אמר ר"ש אם אחת עושה דין וכו' כאלו אחת מעלה עולה כלל וכו': ויחסה תל עולם לא חבסה. לא תעשה אפילו גנות ופרדסים דריס"ג ר"ע אומר לא חבסה לכונו שהיה וכו' אבל עושין בה גנות ופרדסים: (יח) ולא ידבק בדרך מלומד מן המרס. מלמד שאסור בהנאה זה שאמרו ח"ל מנין שלא יכנה מע"ז שנאמר ולא ידבק בדרך מלומד וגו'. פי' שכל כתיב מלומד מן המרס וע"ז נקרא מרס: למען ישוב ב' ומחרון אפו. שכו' שרשעים בעולם מרון אף בעולם בו: ונחן לך רחמים ורחמך. כל המרס על הבריות מרחמין עליו מן השמים: (א) בנים אחס לה' אלהים. (קדושין ל"ז ע"א) בזמן שאחס נוהגים מנהג בנים אחס קריוס בנים ואם לאו וכו' דברי ר"י ר"ח אומר בין כך ובין כך קריוס בנים שג' בני' סכלי' הם ואומר בנים לא אמן צם ואומר זרע מרעים בנים משחיתים ואומר ויהי במקום אשר יאמר להם לא עמי וגו' בני אל חי. בנים סכלים אף שלא למדו תורה וקראים בנים. לא אמן. אף שאין להם מעשים כי בא מבקוק והעמידן על אחת ולדיק באמונתו יחיה ואף שעשו עבירות וקראו בני' והביא ראיה. ואומר זרע וגו' בנים משחיתים וכו' בני אל חי: לא תתגדדו. שלא תעשו שרע ומפני מה לא כתב שריטה דרשו רי"ל (יבמות י"ג ע"ב) ג"כ שלא יעשו אגדות אגדות: ולא תשימו קרסה. יכול לא יח' מייב חלל בין העניים ח"ל בראשם לחייב על כל הראש וכו'. ואין לי חלל כהנים שריבם בכן מלת. ישראל מניין נאמר כאן קרסה ונאמר להלן קרסה מה להלן עשה הראש כבין בו' אף כאן בו' ומה כאן על מח אף להלן. ולמה כתיב בכהנים ולא כאן מחס דכלל בכל החורה לכתיב דבר חמור אלל החמור (פי' ה"ל לכתוב כאן כל הראש ולא לר"ק ג"ס כלל שק"ז הוא לכהנים חלל דהכלל וכו'): (ב) כי עם קדוש אחס. קדושה שהיא עליך גרמה לך: ובך בחר. זה דור המדבר שכתב עממה ברית. והיו שאומרים אבל אנוחנו עמד בני בריתך. זה דור המדבר. בני אברהם. אלו אבות: להיות לו לעם סגולה. שישראל נקראו סגולה וכן נאמר ויסיחם לי סגלה מכל העמים מלמד שכל א' מישראל חסוד לפניו יותר מכל העמי': אשר על פני האדמה. ולא מן האבות: (ג) לא תאכל כל חוטמה. זה שחוטמתי לך הרי הוא בכלל האכל לומר על בשר בחלב שאסור באכילה. ד"א לא וגו' לומר על פסולי המוקדשים בלי פדיון: (ד) זאת הבהמה. עשר חייים יש כאן ג' בבהמה ז' בהיות ושגלי וידוע וכו': זאת הבהמה וגו' איל וגו'. מלמד שחיה בכלל בהמה ומנין שבהמה בכלל חיה ח"ל בפי' שמיני זאת חמי' וגו' מכל הבהמה וגו': (ס) חלוא. זה שור הבר ומנין בהמה הוא שחרגמו חורבנא ור"י אומר מן חיה שחשבו בין הסויות: (ו) בבהמה. לרבות את השליל הוליא ידו מנין ח"ל תאכלו אבל הוליא ראשו הרי הוא כילד אין לי חלל בן ט' חי מנין בן ט' ח' חי ומח ח"ל מפרסת פרסה שחי פרסות מעלת גרה. לרבות הכל: (ז) השסועה. זה צריה שיש לה שחי גבין ושחי שדראות ומיירי ע"כ בשליל דל"כ אינו חי כלל: את הגמל. דווקא שבא מגמל אבל גמל שהוא במנין בהמה טהור טהור שדווקא גמל בן גמל וכן להיפך טהור במנין טהור טהור וכו' שמיני בבהמה להחיר שליל יכול אפי' ילאה וקתנה ח"ל אף: אחס תאכלו. הוא עשה על כל בהמות טמא' שלא הבא מכלל עשה וכו': אף וגו' לא תאכלו. הוא לא חלל ח"ל ד' מינין טמאים מנין לרבות הכל וכו': אף את זה לא תאכלו ממועלי בגרס. אפי' טהור שטול מן הטמא טמא: לא תאכלו וגו' ומפריסי הפרסה. לפי שנאמר ובשר בהמה טריפה מנין לכל י"ח טריפות ומנין לכל ה' טמאות המחות שאסורין באכילה ח"ל ממועלי בגרס. ומנין לרבות חמורת פסולי המוקדשין שאסור באכילה ח"ל ומפריסי הפרסה יכול טמא שטול מן הטהור שהוא אסור ח"ל טמא הוא לכס למעט אם טול מטהור שחותר באכילה. מנין שבער מהלכי שמים ומחר ח"ל את זה לא תאכלו וגו' זה למעט מהלכי שמים: את הגמל וגו'. למה נאמר והלא כבר נאמר בפי' שמיני חלל סתם הוא צבצר ובכא בחלב. וכן כל הדברים והמנועים שפי' שמיני לענין בשר וכו' לא לענין חלב. ושני פעמים נאמר טמאים הם לכם ח' בא לאסור לר"ק ורובטן וקיסין. וב' בא

שמעורפין

אדרת דברים אליהו

שמעטרפין כל הדין יחד. ואפילו בשר וחלב בין בחייהם ובין מותם: (ח) מזהרם. ולא גידים וקרנים ועלפים: ובגלגלם לא חגגו. אפילו בשמימים יכול יהיו ישראלים מזהרים על הטומאה ח"ל אחר אל הכהנים וגו' לפסל לא יטמא. וק"ו מה טומאת מת שהיא חמורה ישראלים אינם מזהרים טומאת נבילה הקלה לא כ"ש. א"כ למה נאמר ובגלגלם לא חגגו ברגל (פ') משום שמימים לראות ברגל בבית המקדש: (ט) את זה תאכלו מכל אשר בחיים וגו'. למעט צורות שימין ומעור' שאינם נריכים שני סימני טהרה. וזמין לרבות שבכלים בלא ספיר וכו' ח"ל עוד תאכלו: (יח) כל נפיר טהרה. כ"מ שגא' נפיר נלמד בזמין אב ומלאן שגא' אלל נפיר טהרה. שבכ"מ הוא טהור: כל נפיר וגו'. לרבות המטומאת שזוהרת (יהיו אחר השילוח דווקא): (יב) אשר לא תאכלו. לרבות השמיטה שלא תאכל: הנשר והפרס. כ"ד עופות טמאים. כ"א מפורשים כאן וכ"א מפורשים צ' שמיני. אך שראה היא דאה ואיה היא דיה נמלא לא היו אלא כ'. ובארבע כחיו למיני לרבות עוד ד' מינים. והיו כ"ד. במחיתין אחרו כל עוף הדורס טמא. וכל שיש לו אגבע יחירה חפץ וקורבנו נקלף טהור פי' כל הטמאין דורסין וכל הטמאין אינם דורסין. ושאר לית לי' כלל סימן טהרה וכל שאר עופות לית להו רק סימן א' של טהרה דורסין. ושורש ש' לו שני סימנים. ופרס ועויה חד מהם יש בו שני סימנים אחד והוא דלא דרס. והשתא ס"פ במחיתין. כל עוף הדורס טמא שטהור אינו דורס. וכל הטמאין דורסין. וכל שיש לו ג' סימנים שר. דבמה איכא לספוקי. נשר אין לו סימן טהרה כלל. וכל שאר עופות אין להם אלא סימן אחד. ושורש אין לו אלא צ' סימנים. ואחי שפיר נמי מה שאמר ר"ג היה בקי וכו' עוף הבא בסימן א' טהור והוא דלא דרס פירוש הסימן האחד שמהרין אחיו יהיה הסימן שלא דרס דכל עופות טמאין דורסין. ואי איכא למימר דלמא פרס ועמי' לא שכימי ביישוב כלל: (יג) ואת האיה וגו'. לרבות כל מיני איה: (יד) ואת כל ערב. עורב זה שמור. כל ערב. זה עורב עמקי. פי' לכן ולהביא סימני עורב בראש וכו' פי' סוגיה חרייר שראש דומה ליונה: (טו) ואת בת סענה. וכי בת יש לה ליענה אלא זה בילתה: הק' למינהו. זו צר חרייר: (טז) את הכוס ואת סינאס. שלסחית שלהם דומות לב"א: והתנשמת. זה בריה שאין לה עינים: (יז) והקאת ואת הרחמה. זו רחם והסימן ששעויה על הגג יד חטור לעולם וירחם הקב"ה על עולמו. וגם חרם על זמן הגאולה כשעומד' על הארץ ושריק. ורחמה ג' כ' חורר על הגאולה שרחמה נקראת בל' עקבה: ואת הסלך. ששולש דגים מן הים: צפ' שמיני כחיו שלך יתוף כו' והרחם. וכאן כחיו שלך אחר רחמה נראה ששלך פרנסתו דגים מן הים ואין חסיה בא עד שלא ימלא דג לחולה. ולכך כחיו אחר רחמה שרחמה חורר על הגאולה וכשיבא הגאולה ירחם גם השלך שיה' לו פרנסה: (יח) והחסידי. ששענה חסד עם חברותי' וגם חסידה שיוכלת אחר שימוש: חסידה. זו דיה לבנה והאנפה. זו דיה רגומית: למינה. כרי כ"ד עופות טמאין מפורשים עם ד' למינהו: (יט) וכל שרץ העוף וגו'. אלו חגבים טמאים שגא' צפ' שמיני ולא נאמר בהם לאו וכל פסוק זה וסויר בלאו: (כ) כל עוף טהור תאכלו. זו חגבים טהורים: (כא) לא תאכלו כל נבלה לגר אשר בשעריך תחננה. ר"מ אומר דברים כחצון לאסור לנכרי במתנה משום לא תחם: ר"י אומר להקדים נתינה דגר למכירה דנכרי: לא תבשל גדי. ג' גדי כחיו לרבות ג' דברים ולמעט ג' דברים. מרבה ותינה וממעט טמאה. מרבה שליל וממעט שליל. מרבה תלב וממעט דם: בחלב אמו. למעט שמוטה חכר. לא תבשל ג' פעמים אחד לאסור אכילה וא' לאסור כנאה וא' לאסור ביטול ר"ע אומר נאמר ג' פעמים לא תבשל פרט לטמאה ומיה ועוף אכל מדרבנן אסורים שמים. רי"ג אומר בחלב אמו פרט לעוף שאין לו אס. ופליגי בשני דברים ר"ע סבר שמים ומדאורייתא מותר ומדרבנן אסור ורי"ג סבר כולם מדאורייתא רק עוף מותר אפילו מדרבנן:

שפטים

שפטים ושטרים חתן לך. רז"ל דרשו כל הפסוק (סנהדרין ט"ו ב') מניין שמעמיד שפטים לישראל ח"ל שפטים חתן. שטרים לישראל מניין ח"ל שטרים חתן. לכל שבט ושבט מניין ח"ל שופטים ושטרים לשבטך. שפטים לכל עיר ועיר ומניין ח"ל שפטים בכל שטריך. ושטרים לכל עיר ועיר ומניין ח"ל שטרים בכל שטריך. ר' יהודה אומר אחד ממונה לבואם של חתן לך: אשר ה' אלהיך נתן לך. אין לי אלא בארץ בח"ל מניין ח"ל וכיון אלה לכם לחקת משפט לדתיהם בכל משפחה למדנו לסנהדרין שטוב בארץ ובח"ל א"כ חס ח"ל בכל שטריך אשר ה' אלהיך נתן לך. בשטריך אחס מושיב בתי דינין בכל פלך ופלך ובכל עיר ועיר ובח"ל אחס מושיב בכל פלך ופלך ואי אחס מושיב בכל עיר ועיר: ושפטו את העם משפט דק. פי' קאי על חתן לך שחתן לבחמילה שפטים ושטרים אשר ישפטו את העם משפט דק ופי' משפט דק שיסיו חכמים ואנשי אמת. חכמים להבין לשפוט את העם ואנשי אמת לשפוט בלדק: ושפטו את העם. בעל כרחם דה"ל לכתוב ושפטו משפט דק וגאמור את העם ביאורו על כרחם אבל מושפטו ה' והממע בדעמם ובראשם כאשר יבואו מעממם אליהם למשפט: (וט' לא חטט משפט לא חכיר פנים. למס נאמר וכלא כבר נאמר לא חטט משפט לא חכירו פנים אלא זה מניין כדיינים ולא חטט שלא תאמר איש פלוני עשיר איש פלוני עני. ולא חכיר פנים שלא תאמר איש פלוני נאה איש פלוני קרובי: ולא חקם שחד. אפילו שחד דברים: כי השחד יעור עיני חכמים. ובמשפטים נאמר עיני פקחים. חכמים הוא בחורה ופקחים הוא בעיני העולם בדרישה ומקירה בשאח"ל (סנהדרין ז' ב') דרש ר' יאשיה ואיתחמא רנב"י ח"ד בית דוד כה אחר ה' דיע לבקר משפט וז' וכי בבוקר דנין וכל היום אין דנין אלא אם ברור לך הדבר בבוקר אחריו ואם לאו אל תאמר ר' חייא בר' אבא א"ר יוחנן מהבא אומר למכמה אחותי את אס ברור לך הדבר כאמורך אחריו ואם לאו אל תאמר ר' אבא ואלו דברי אלהים חיים כי הדין נריך לביית מופלג בב' דברים אלו. בחורה נריך לביית בקי בכל חדרי חורה ובעיני העולם נריך לביית פקח בכל ערמוניות אופני ערמוניות כדי שיבין האומר ר' יאשיה דרש דיע לבקר שרריך לביית פקח בכל ערמוניות העולם ומולוא וסיבא האומר ברור לי בבוקר לחטן לא יסלמו זו פועלי און ידי ערמוניות ור' חייא דרש אומר למכמה אחותי את שיביה בקי בכל חדרי החורה כדבר כזה שידוע לכל שאמורא אסור (א"ה) ביות כי מוצא דרשה דאמורא ובוקר לעיל פ' ראש בפסוק ודרשה ומקרה יע"ש. אך כי יש בו קנה שיני לשון מחדש וכו' ואלו שכל דברי הגאון ז"ל הם כגמלי אש לא שלמתי יד לשמיט בדפוס והמבין יבין לאשורו כוונת הגאון ז"ל ויחמל דברים הרבה: ויסלף דברי דיקים. אחר דיקים בלשון רבים וכן נאמר מדיקי רשע עקב שחד ודקת דיקים יסירו ממש אומר מדיקי רשע בלשון יחיד ודיקים בלשון רבים ואמר יסירו ממש וכל"ל יסירו ממש וביאורו יסירו ממש אומר רשע בעבור שחמל שחד אזי חסיר דקתו אף שהוא דיק גמור כי השחד מסלף דעתו וסבור שאין בו עול ועוד גורם זה המשפט המעוקל כאשר יבואו עוד למשפט לפיו לא יוכל לשפוט דק בעבור משפט הראשון המעוקל שלא יסחור את הראשון חכו יסירו ממש. יסירו לעמוד את הכדק גם חסמי בעבור הראשון חכו ממש פי' מן הדין: (כ) דק דק חדק. דק דק כד"י הוא מניין כדיינים להמחות ולירש את הארץ וכן שני בתי דינין דק עליון ודק תחתון ולכן אומר לחטן חמים וירשת וכן ט' שילובין לעילא ועשרה לחטט מלכא עילאא בדכורא חד: דק דק. אחד לדין ואחד לפשרת ואפילו בפסוק שחמל דעת הפסח נריך לביית ג"כ בלדק שלא יטע אחר אחד לבד: לחטן חמים וירשת את הארץ. שמיני כדיינים גורם שני דברים חיים וירשת הארץ: דק דק חדק. מכאן אומר להושיב דיינים בשני וחמשי כנגד דק דק ב' פעמים כי פלגות הוא בסדר המלות כג"ש ח"ס. וממל בשני בלילה בתחילתו הו"ך חל דק ותחלה ביימים סדר מחמלה

אדרת דברים אליהו

המלות חל"ם כנ"ש ומלא בתחילת יום חמישי הולך חל דק וחור דק דק: (כא) לא חטע
 כך אשרה. מפני חקות הגוים שנטעים אלל חלילהם. ולא אשרה בלבד אלא אפילו כל עץ אסור
 אלל ומזה והוא כבר הבית. וראב"י אומר שאין עושים אפילו אסדראות בעורה שנאמר כל עץ
 אלל ומזה ה' אלהיך והקשו הראשונים הלא היה לשכת עץ של כה"ג וכן אחרתאות של חילין.
 אבל האיסור הוא בדרך גידול לקובען בדרך כי כל יטוע הוא לעקור ממקומו ולנטוע אותו
 במקום אחר בדרך גידול. ולכן אסור גם בדרך ציין אם קבען בדרך גידול ונראה כנעושין.
 והעיקר שנאסר גם לשם שמים וחור לא חטע כך והוא מפני חקות הגוים: אשר חטעה כך. לרבו'
 במה: (כב) ולא חקים. גם לשם שמים: אשר שאל ה' אלהיך. אפילו היחה אהיבה לאבות שואה
 היא לגוים: אשר שאל. כ"ו שנאמר שאל או עול או חטעבה וכל צו חמשה דברים שאלו חטעבה
 חטוקן וחרס ועול. וגורס חמשה דברים. חטמא את המקדש. ומחלל הסם. ומסלק השכנים.
 ומגלה את ישראל ומארגס. ומפיל אותם בחרב. והחוקים קרא לו חמשה שמות. רע. ומפיר
 בריח. מכעים. משחית. ומנאץ. כי אלל ע"י נאמר בפ' קדשי' במילך כי חורעו נחן למחך למען
 טמא את מקדשי ולחלל את סם קדשי ובפ' במחתי נאמר ונחתי את פגריכם על פגרי גלויכם
 וגעלם וגו'. הוא סילוק שכנים. ונאמר ואחכס אורה צניס. הוא מגלה את ישראל. והריקתי
 אחרים חרב. הוא מפיל אותם בחרב: (א) לא חזבה לה' אלהיך שור ושה וגו'. והלא כבר
 נאמר בפ' אחר אלא לרבות אפי' בצמת יחיד אסור בצעלי חומין: רע. להביא גרז ובעלי יבול
 ובעלי חיות. מניין לחולה ולקן ולמחוסס ח"ל כל. ומניין לרובע ונרבע ומחקה ועבד ח"ל חוטב
 ה' אלהיך. ומניין לאתן ומחיר וכלאים וטריפה ויוא דופן ח"ל כי. מניין למפגל בקדשים שהוא
 עובר בל"ח ח"ל דבר. מה שהולס בדיבור: הוא. הוא חוטב ואלן הולד חוטב. וסמיכות ו'
 פסוקים אלו מפני שכולם קאי על חטובי העיר וכן המדרגות שהיה בכסא שלמה בשעה שאל
 על כל דרגא הוכרח לפניו פסוק אחד מו' פסוקי' כחפור' (במ"ד ריש אחרשיר) ומנהיגי העיר
 הם ג'. דייני' וראשים וחזן העיר. ג' פסוקים הראשונים נאמרו על הדיינים שיכיו הגוים. לא
 חטע כך אשרה. נאמר על דיין שאינו בגון. ולא חקים כך חזבה. נאמר על ראשי העיר שבעה
 טובי העיר שהם חזב העיר ועמדיה. לא חזבה לה' אלהיך שור ושה. נאמר על המחפלים
 שאמר במדרש שהמון מקריב קרבן בחפלתו כי חפלה במקום עבודה. ואמר שור ושה שור נקראים
 חריפים בעלי חריסין ושה הם הפסענים שנאמר ואחן לאני לאן מרעיתי אדם אחס כלומדים
 מקרא ומשנה:

אופן שני

שפטים וטורים וגו' וספטו את וגו'. זו מניין דיינין: (יט) לא חטע חשפט. שלא
 נאמר איש פלוגי קרובי הוא אומה אחוה דיין על זה נאמר לא חטע: לא חכיר
 פנים. שלא נאמר פלוגי נאה הוא על זה נאמר לא חכיר: ולא חקה שחד. מן הדין למחית
 אחוה: כי השחד יעור עיני חכמים. ובפ' משפטים נאמר פקמים. חכמים הוא בחורה. פקמים
 הוא בל"א שהדין לרדק טיהא בקי בחורה ובקי בעיני עולם וגם חכמים נגד חכמה ופקמים
 נגד צניס: ויסלף דברי לדיקים. כנגד ידעים וכנגד דעת. (א) לא חזבה לה' אלהיך וגו'. אשר
 יסיה צו מוס וגו' מוס אין לי אלא מוס קבוע מוס עובר מניין ח"ל רע. מניין חולה זקן ומחוסס
 ח"ל כל. מניין לרבות חתן למקומו ומחן אמו ושאר פסולים שדבור ח"ל דבר. מניין לרבות רובע
 ונרבע ומחוסס ועבד ח"ל חוטב. אין לי אלא שטול במוס. מניין אם טול אח"כ ח"ל יסיה.
 כי לרבות כלאים וטריפה וכל הפסולין: הוא. הוא ולא ולן: (ב) כי ימאז וגו'. מכאן ג"ס לכל
 מקום דכתיב ימאז. בעד' הוא: בקרבך. למעט נכרים מסקילה: באחד שערך. לג"ס מה כאן
 שער שטעב צו אף להלן כו': באחד שערך. אף שאין סם צ"ד: איס. למעט את הקטן יכול
 למעט

אדרת דרים אליהו קה

למעט גם אשה ח"ל או אשה. ולפי שבטומאת כהמ' כתיב בני אהרן ולא בנות אהרן. ואמרת. לרבות שהסדר גדולים על הקטנים בל ללמד כאן שהוא להיפך: לעבר בריחו. שג' בריחות בן בריח חורב ובריח ע"ז ובריח חילס. ושבת כגד כולם. שנאמר ג' פעמים בריח עם אורח בפרשת כי תשא אלא שבת: לעבר בריחו. לכך עומד ישראל חמור מעבד"ס שישראל עובד ע"ז במקלה וגו' בסיף חסם שישראל כרתו בריח: על ע"ז ולכך חמור מעבד"ס: (ג) וילך ויעבד. לפי שנאמר זבח לאלס' ימחם אין לי אלא זבוחה שאר עבודות מין ח"ל בלתי לה' לבדו ואין לי אלא עבודת פנים לע"ז מין עבודת' שדרכה בך והסתחיות ח"ל וילך ויעבד וישחמו: אשר לא נתיח. אפי' בשיחוק: (ד) והגד לך וגו'. הוא השבט מקירי: נעשהה התועבה הזאת. הוא דרישות. את מי עבד ובמה עבד: בישראל. בישראל נריך דרישה ומקירה. פרט לכרי שאין נריך דרישה ומקירה ואין נריך הסתרה ואפי' בעד אחד: (ה) והולאת את האים ההוא או את האשה וגו' אל שערך. הוא יתון בסנהדרי קטנה פרט לעיר החדשה או שבת שעבד ע"ז שניך סנהדרי גדולה: שהוא. פרט לשוגג ולמוטעה: הדבר הרע. שיכול אין לי אלא אלו מין המקבל לאלוה או אומר אלי אלה ח"ל הדבר הרע יכול אפי' חגפך ומשק ח"ל הזה למעט: את האים או את האשה. לפי שג' בעיר החדשה האים שנים. אש' ולא נשים יכול שם ג"כ פטורין ח"ל האים אפילו אחד. האשה. אפי' נשים חייבות: וסקלתם. הכל כדלעיל: (ו) על פי שנים עדים או וגו'. מה שנים נמלא אחד מהם קרוב או פסול עדותן בטלה. אף שלשה. ומניין אפי' מזה ח"ל עדים פי' דעדים ראשונה מיותר דכי ח"ל על פי שנים או שלשה עדים: יומת המח. עד שיחיר עלמנו למיחס: יומת המח. רשעים בחייהם קריים מחים: על פי עד אחד. עדות מיוחדת. עד אחד ראה שחרית ועד כו' אחד ראה בחלון זה ואחד ראה כו': (ז) יד העדים חסיה זו בראש' וגו'. מולט בעדים ואם לא מח יד כל העם חסיה בחרונה: (ח) כי יפלא. מופלא שבד"ה הכחוז ומדבר: מוך. זה יועץ וכן הוא אומר מוך יאל וגו' יעץ בלעל: דבר. זו הלכה: למשפט. זה דין: בין דם לדם. זה דם מיד חיצה דם ליה: בין דין לדין. דיוי מחומות ונפשות ומכות: וכן נגע לנגע. זו נעני בגדים נעני אדם ובחיים: דברי. אלו מרחמים וסקדשות וערוכין: ריבת. זו הסקלת סוטה ועריפת עגלה וספרת מטרע: בשעריך. זו לקט שכמה ופיאה: וקמת. בנ"ד: ועלית. מלמד שבהח"ק גבוה מח"ו וא"ו גבוה מכל הארצות: אל המקום. מלמד שהמקום גורם: אשר בחר ה' אלהיך בו. פרט לב"ד שביבנה. והטעם שניך מופלא שבד"ה לפי שמופלא נקרא חלומות החכמה ואין חולקי' בחלומות החכמה: יועץ. זה עיבור שנים ואם מחולקים בעיבור חייב ג"כ לעלות אל המקום וכו'. דבר. הוא הלכה למשה מסיני והוא חורב שבע"פ. משפט. הוא ו"ג מדות שהחורה מרשח בכן וכן ד' חלקי החורה כגד פרד"ס. בין דם לדם. שהחורה נחלק לששה חלקים. טבור ומחא. אסור ומותר. חייב חכאי. בין דם לדם. הוא אסור ומותר כדי לטהר אשה לבעלה. בין דין לדין. הוא חייב חכאי. בין נגע לנגע. הוא טומא וטהור. דברי ריבת בשעריך זהו שנאמר אורח חיים למעלה למשכיל למען טור משאול מטה. כי ב' דברים הן בין אדם למקו' ובין אדם לחברו. ובין אדם לחברו יש ב"ד אדם ששם בערכו ועניים ואביונים שלמטה מערכו זה שאמר הכחוז אורח חיים למעלה למשכיל שישכיל ויזהר בין אדם למקום ולחברו. למען טור משאול מטה. הם העניים והאביונים שאין להם להשגן רק על אביהם שבשמים שהוא יריב ריבם זה שאמר הכחוז כאן דברי. זו הקדשות וכו' הוא בין אדם למקום. ריבת. הוא בין אדם לחברו. בשעריך. אלו העניים שלמטה מערכו שנאמר בהם ואכלו בשעריך ושבתו: וקמת. הוא ב"ד שמחולקי' עם ב"ד בשעריך: (ט) ובאת אל הכהנים הלויים. מלמד ב"ד שכהנים ולויים יושבין בהם יכול אפי' בדיעבד פסול ח"ל ואין השפט אף שאין כאן כהנים: אשר יהי' בימים ההם. אל תאמר פלוגי כחמה ואהרן כו' חלן לך ב"ד אלא כו' יפתח בדורו כו' וכה"א אל תאמר מה היה שהיו' הראשונים היו טובים מאלה כי לא מחכמה וגו' ר"ל אפי' קרוב וגמרחק דרש אשר יהי' בימים ההם אף שמוקדם קרוב היה: והגידו לך את דבר המשפט. מלמד שמחייב לשמוע

אדרת דברים אליהו

גם לבד שביצנה יכול שיהי חייב מיתה ח"ל יגידו לך מן המקום הסווא: (י) ועשית ע"פ הדבר אשר יגידו. בגדה זו חכמה: אשר יורק. אלו י"ג מדות שחשור' מדרש זהם וכח"ם ועליהם ככל הדברים הרשו ח"ל ככל. זו דקדוקי חורב ודקדוקי סופרים. כי יש שבעים פנים לחורב וגרמ במלת ככל שטול שבעים והם בדרוש ורמז. אף כאלן עפ"י החירה אשר יורק זו פשטות החורה שכתב. ועל המשפט זה ראויו ויקראו דין. כח"ם למעלה כי יפלא מחדך דבר למשפט. חו י"ג מדות שחשור' מדרש כן חכו ועשית ע"פ הדבר אשר יגידו וגו' ושחרת וגו': (יח) ע"פ החורה וגו' ועל המשפט הענין שחשור' מדרש בד' ענינים. דהיינו פשטי חורב ופראוית דהינו ג"ס. וזה שמרש' ב"ג מדות. דהיינו שטלח"ם הס. וסודו החור. ח"ס ע"פ הדב' אשר יגידו לך הוא סודו החור' כח"ם בזהר בגדה הוא רחל דחכמתא. ושחרת לעשות. הוא חורה שבע"פ שבהם כל המלות. ע"פ החורה. הוא חורה שכתב. ועל המשפט וגו'. הוא הראוית שחשור' החכמים מן הפסוק. וכל הד' כלולין בשלש: אשר יגידו לך ימין ושמאל. הוא מה שיאמרו החכמים ויעשו דברים ח"ס עקב אשר שמע אברהם בקלי וישמר משחרתי. הוא גזירת חכמים. מלתי. זו משה. מקחי. הוא ג"ס. ותורתי. הוא חורה שכתב: לא חסור מן הדבר. מדברי סופרים: אשר יגידו לך. כח"ם ואזני שור אח הדבר. אבא יסד ברחא: ימין ושמאל. אפילו הוא אומר על שמאל שהוא ימין או להיפך: (יב) והאיש אשר וגו'. האיש ולא חלמיד: אשר יעשה. עד שירה לעשות: בדון. ולא בשוגג: לבלתי שמע. ולא השומע ממו: העמד לשרת. מלמד שהסירות הוא צעמיד: או אל השפט. אף שאין כאן כסן כשר: ומח האיש וגו'. סחם מיתה בחנק: הסווא. ולא אנוס ולא מוטעם: ובערת הרע. לריך לבער רשעם וכו': (יג) וכל העם ישמעו וגו'. ד' דברים שריכין הכרח חו אחד מהם: (יד) כי תבא אל הארץ וגו' וירשח' וישבחה זה ואחרת אשימה עלי מלך. מלמד שלא ימנו להם מלך עד אחר ירושה ושיבה. ר' יהוראי אומר החורה מדבר בגנאי של ישראל ובה"א בשמואל כי לא אחרך מאסו כי אם אחי מאסו ר"י אומר מזה הוא שנאמר שום חשים וגו' אלא למה נעשו בימי שמואל לפי שהקדימו וכו': ככל הגוים. וזה בגנאי אף שמואל לשאל מלך אבל בגנאי שיאמרו ככל הגוי': (טו) שום חשים אם מח המלך תמנה מלך אחר: מלך. ולא חללה: אשר יבחר. ע"פ נביא: מקרב. ולא מחל': אחיך. ולא נכרי: חשים עליך מלך. שחש' אימחו עליך אין רובצין על סוסו וכו' ואין רואין כשהוא מסתפר כו': מקרב אחיך וגו'. זו עשה שלא הבא מכלל עשה עשה: לא חוכל לתת עליך איש נכרי. ל"ח: אשר לא אחיך הוא וגם לא עבד: (טז) רק לא ירבה לו סוסים. אבל כדי מרכבתו מותר: ולא ישיב וגו' מלתימה. שטבירה גורר' וכו': למען הרבות סוס. אפי' סוס אחד עובר א"כ למה נאמר סוסים לחייב על כל סוס וסוס: (יז) ולא ירבה לו נשים. אבל להדיט מותר. לא ירבה לו נשים. אלא שמונה עשרה ר"י אומר מרבה הוא לו ובלבד שלא יהו מסירות אח לבו ר"ם אומר אפילו אחת ומסירה וכו': וכסף חוב לא ירבה לו. נאכל כדי לתת לאפסניא מותר: (יח) והיה כשבתו וגו'. כשיעשה כל האמור בענין כדי הוא שישב על כסא: וכתב לו. ואינו יולא בירושם: אח משה החור'. זו משה חורה מאלה הדברים. ר"א משה חורה ב' חורות א' שמונת צבית גמיו. ואחת שיואלה ונכסת עמו: על ספר. ולא קלף ודפתר: ספר מלפני הכהנים וגו'. שריך לכתוב מספר העורה: (יט) והיתה עמו. נכנס. ונכסת עמו. יולא. יולאה עמו. יושב דין. היא עמו וכו'. וקרא בו כל ימי חייו. מקום שראוי לקרות בו וכו': למען ילמד. זו חורה: ליראה. זו יראה: לשמר. זו שמירה שימור החורה: לעשחם. שיעשה. מכאן שחורה מביאה ליד יראה ויראה מביא' ליד שמירה ושמיר' מביא' ליד מעשה ולכך כתיב למען ילמד ליראה לשמר לעשחם שריך שילמד בתחלה כדי לבוא ליד מדות הללו: (כ) לבלתי רוס לבצו מאחיו. שלא יסבג בגאווה. מאחיו. מאחיו ולא מנכרי שטל גוים מותר לנהוג בגאווה: ולבלתי סור מן המטה. אפילו על דבר קל של נביא: ימין ושמאל. אפי' אומ' על ימין שהוא שמאל כמו בשאול: למען יאריך ימים. על ממלכתו וגו'. וכן הוא אומר בשלמה גם עושר גם כבוד וגו' אם תלך בדרכי וגו'. והאירחתי את

אדרת דברים אליהו קו

יחיד. שטעטל וכו' אחר כך בלי חנאי אצל אריכת ימים כבר כחצתי ולבתי סור מן הטעם: הוא וכו'. מלמד שבני קדמין למכות מכל ישראל אס מחלל מקומו מנין לכל השואות והחמטות שבנו קדם ח"ל בקרב ישראל מה שבקרב כו' צו קדם. והנה ג' ראשי מדות הם שמואלין את האדם מן העולם גאון ומוחמד וכעוד זה נלמוד מלך ג' מלכות אלו לא ירבה סוסים הוא גאון לא ירבה נשים הוא תאוב וכסף חבב הוא חמדה וכן מובאר בזוהר כי גאון גאה. שגאה על גוומים. סוס ורכבו. שרכבו מחבבה צמח שרכב על הסוס: (א) לא יהיה לכהנים. לים מנין ח"ל כל שבט לוי. בעלי מומין מומין ח"ל כל שבט לוי: חלק ונחלם. חלק צמח ונחלם בל"י: אפי"ה. זו קדשי חמבה: ונחלתו. זו קדשי הגבול: (ב) ונחלם לא יהיה. זו שבעה עוממים: בקרב אחיו. הוא מה שיהיה לעתיד לבא שירשו עוד ג' עוממים והוא קני קמי קדמין: ה' הוא נחלתו. הם מחמת שישנו לכהן בסביל הקב"ה: כאשר דבר לו. אני חלקך: (ג) מה יהיה משפט. מלמד שמואל דיינין. מה יהיה. פרט לחם ושוק שאינו מו"ל דיינין. ד"ל חם למעט חולין שפטורין מחם ושוק. ד"ל חם ללמד על המזיק מחתו' כהונה או שאכלן שפטור: מאת העם. ולא מאת הכהני': מאת זמני הזבח. אפי' מכהנים כשהם טבחים. מאת זמני הזבח. הדין עם הטבח. מאת זמני. משעת זביחה החיוב ור"מ לענין גר שנהגיר אחר זביחה פטור: שור. למעט מים: שה' למעט טופות. אם חם. לרבות כלאים וכו': ונתן לכהן. שלא יקמו מעצמם ולעיל נאמר עוד כהנים אין ריבוי אחר ריבוי אלא למעט אפי' לכהנה נותנים מחמת: הורע. זו ימין שנאמר בפי' לו ואת שוק הימין מחמו. לרבות הורע של חולין שימין הוא. תרומה לכהן. לרבות הורע בשלם שהוא של ימין: והלחיים. לרבות נמר שעל ראשי כבשים כו': והקבה. לרבות שני חלבים שעל הקיבה וחוד הקיבה: (ד) ראשית. שראשון הוא לכל המחמט. דגן. ולא של נכרי ודיבון נכרי יש פלוגתא: דגן חורש וינכר. שאין חורש מומין על שאינו מו"ל: וראשית גו נאכר. ולא של עוים. נאכר. פרט לשה נכרי. ר"י מחמט אפי' שווק את האלן. (חולין קל"ז ע"א וע"פ ברס"י) נאכר. חמם ס' חמם אלן עשויות ולמד בג"ס: חתן לו. כדי נחיות שיוכל לעשות בה בגד קטן דהיינו אבנט: (ה) לעמד לשרת. שירות בעמידה ולעבד עליו: בשם ה'. זו ברכת כהני' ולהקים לשירות: לשרת בשם ה'. בשם המפורש בבהמ"ק: הוא וכו'. מקום בניו לו מה הוא בנשיא' כפים אף בניו בג"ס: כל הימים. אף בח"ל ובין בפני הבית בין שלא בפני הבית הכל בנשיא' כפים: (ו) וכי יבא הלוי. לוי חמם כשבא דרגל חמם עם שאר אחיו הלויים. ובספרי וכי יבא הלוי. בכהן הכתוב מדבר ש' ושרת בראיו לשירות: בכל אות נפשו. מלמד שמקריב כהן קרבנו בכל זמן אף במשמר אחרת: (ז) ושרת בשם וגו' ככל אחיו הלויים. מלמד שמקריב קרבנו' אף שלא במשמר שלו יכול אף שלא בזמן הרגל ח"ל באחד שעריך כ"ו שישראל וכו' נסין בשער אחד והוא בזמן הרגל יכול אף קרבות הבאין שלא מחמת הרגל ומדריס ונדבות ח"ל לזד ממכרו על האבות מה שמכרו האבות זה אה אמי בשבתי ואתה בשבתיך מנין אתה אומר מכבן בל וטשא כפיו אף במשמר שאינו שלו ח"ל ובל בכל אות נפשו ושרת בשם ה': העמידים שם. מלמד שעומדים על הרפסה: (ח) חלק כחלק. חלק לאכול. כחלק לעבוד: (ט) כי אחה בל וגו' לא תלמד לעשו'. אכל אחת למד להבין ולהורות. כי אחת בל. עשה מזה האמור בענין שבכרם תכנס לארץ: (י) קסם קסמים. אומר מקלו אם ילך או כו': מעוין. ר"ע אומר אלו מחשבי עוות עוונ פלוגי יפה לנאח כו' רס"א זה מעלה ש"ז על עיניו מו' מיי זכור (והוא בסנהדרין ס"ה ע"ג) ומכ"ל זהו אומר עינים: ומנחם. פתי נפלה חפי. לבי הפסיק בדרך: (יא) ומכר מבר. שמקביל נחשי' ועקרב' במקום אחד: ושלא אוב. זה המדבר מחמיו. ויעני. עלם ידוע בפיו: אוב אומר ואל אומר על אוב וידעני גופיה כתיב בפי' קדשים אל חפני אל האבת ואל הידענים וכתיב מיתח בלוחה פרשה ואיש או אשה כי יהיה בהם אוב או ידעני מות יומתו וגו' וגם בלוחה לשון של אזהרה דאל חפני כתיב ג"כ בלוחה לשון כרת והנפש אשר חפנה חל האבת וגו' והכרתי אחר וגו': (א"ה) פירוש הגאון ז"ל הוא שלא כדעת רש"י בסנהדרין דף ס"ה ע"א קו

אדרת דברים אליהו

רק דעת החוספת שם בד"ה והשאל בהם יע"ש. ועיקר הוכחת החוספת דלל חפני קאי על בעל חוב ענמו ולא על השאל מדכתיב בזה כרת. אבל אין זה קושיא ונחפוס העיקר כדעת רש"י ז"ל כי אזכרת חוב ענמו ככאן ושאל חוב. ואזכרת השאל מאל חפני ומה שהקשו ח"כ יחא השאל בכתר ז"ל דהא בדי כרת כתיב לשון אחר אשר חפני וגו' לזכות אחריהם ש"מ דקאי על חוב ענמו ולא על השאל משא"כ באזכרה כתיב אל חפני לחוד. ובזה דייק ספיר לישנא דקרא ושאל חוב ולא כתיב ושאל חוב בלשון נפטר כמו דקאמר במתניתין דין והשאל בהם לפי דקאי על חוב ענמו והוא השאל ולא על השאל והדברים נכונים למצוין: והרש"ל האמחים. זה כלן בבית הקברות כדי שחשבה עליו רוח הטומאה: (יב) כל עשה אלה. עשה כל אלה לא נאמר אלא כי' חפי' אחת מהן: ובגלל היותה האלה וגו' מוריש אותם. מכאן שמחברים הכניסו על זה שאין עושין אלא ח"כ מהסידין: (יג) חמים חסיה וגו'. שלא תמקור על העמידות אלא חמי' חסיה וכסחיה חמים. חסיה עם ה' אלהיך ועיין ברש"י: (יד) ואחיה לא כן נחן קד' ה' אלהיך. לשמוע אל המעוננים ואל הקוסמים אלא נביא כו': (טו) נביא חקדבך. ולא מח"ל: מאמך. ולא מן הנכרי: כחיו. שיקיים כל החורס כולה כחיו. שמחמיל' אחרו כי מי כל בשר אשר שמע קול וגו'. וכשראו שדיבר ה' עמם האמינו ולכך אחר הכתוב וגם כך יאמינו פי' יאמינו שדברתי עמך פה אל פה. ולכך כתיב כחיו: אליו חשמעון אפילו לעבור על המצוה כגון אליהו בזה הכרמל: (טז) ככל אשר שאלת. שיעמיד לכם נביאים: לא חסך לשמע את קול ה' אלפי ואת האם הגדלה הזאת. חסיהם של' מן השמי' השמייעך את קולו ליסרך ועל הארץ הראך את אלו הגדולה והוא כנגד נפש ורוח. שפס מן הארץ ורוח מן השמים ע"כ כנגד הרוח שהוא מן השמים נאמר השמייעך את קולו וכנגד נפש אחר ועל הארץ הראך וגו' וע"כ אחרו לא חסך לשמע את קול ה' אלפי זהו מן השמי' השמייעך את קולו וגו' שהרוח לא יכול לסבול ואת האם הגדול' זהו שג' ועל הארץ הראך את אלו וגו' שלא יכלו לסבול בנפש: (יז) כיניצו. כוונתו לדעתו והיטיבו אשר דברו נביא חקי' וגו' מלת' שבספר ירמ' זהו לנביא': (יח) ונחתי דברי בפיו. אבל חיו מדבר עמו פא"פ: והר' אליהם. אבל לא ע"פ מחורגמן: את כל אשר חננו. על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון: (יט) והיה האים אשר לא ישמע וגו'. אשר לא ישמע זה העובר על דברי הנביא. האים אשר לא ישמע אל דברי. זה הכוזב את נבואתו. אשר ידבר בשמי. זה העובר על דברי ענמו. יו"ד חושבנות כתיב והוא עד עשרה שבקדושה עשרה הילולים עשרה מאמרות עשרה דברות וכנגד זה עשרה מלכיות עשרה זכרונות עשרה שופרות וכנגד זה בטומאה: אחי אדרס מעמו. זו מיתה בדי שמים: (כ) אך הנביא אשר ייד. ולא סוגב: לדבר דבר בשמי. המתנבא מה שלא שמע. אשר לא נחיו. אבל נחיו לחזירו וזהו המתנבא מה שלא נאמר לו: ואשר ידבר בשם אלהים אחרים. זהו המתנבא בשם ע"ז: ומה הנביא שהוא ולא מוטעה. ומה. סחם מיתה בצחוק: (כא) יש ליתן טעם מדוע השווה מיתה נביא שקר מכל מיתות שבחורס שבכ"מ דכתי' מיתה חנק כתי' כפול מות יומת והיינו לחלק בין מיתה בדי שמים דכתי' בזה לשון מיתה לחוד כמו ומתו בו כי יחללוהו פ' אחר. ובפ' קרה כתי' כמה פעמי' והור הקרב יומת והוא מיתה בדי שמי'. ובין מיתה ב"ד דכתי' בזה לשון כפול מות יומת. ובטעם כמבוא' (סנהדרין מ"ה ע"ב) שזא' ללח' אם אי אהה יכול להמיתו במית' הכתוב' בו אהה ממיתו בכל מיתה שאתה יכול להמיתו. והיינו ע"כ מית' בדי אדם כי בדי שמי' הלא כתי' ואין מידי חיל. והוא חילוק אחת. וא"כ כאן דכתי' ומה הנביא ולא נכפל לשון מיתה. ח"כ איכא למטעי ולומר' שהוא בדי שמי' ומהיכא שמעינן שהוא מיתה חנק. ונרא' כי כתי' אלו לא חבור ממתו והוא ל"ת שלא למנוע מללמד עליו חוב וזהו לשון חבור. אסופת דברי' כמבוא' (בסנהדרין ז' ע"א ליש' דכנשי וע"ש) ולכן קלרה החורס כאן וכחצבה ומה הנבי' לחוד ולא מות יומת דמחילא שמעינן שהוא מית' בדי אדם ולא בדי שמי' כיון שזכור לו לא חבור ממתו ח"כ החיוו על הב"ד להמיתו בצחוק. והם ישרים לחולאי דעת). (כב) אשר ידבר וגו' ולא יהיה בדב' ולא

אדרת דברים אליהו קו

יבא. כפל הדבר במלות שונות ובישעיה אחר האומרים ימחר ימיסה מעשהו למען נראה ותקרב ותצואה עלת קדוש ישראל. הפסוק הזה ג"כ כפל במלות שונות כי כתיב מעשהו וכתיב עלה וכתיב למען נראה וגם כתיב ודעה. כי הקב"ה מנהיג עולמו בשי עניינים מה שהקב"ה עושה בעצמו ומה שהקב"ה עושה ע"י שליח. ומה שהקב"ה עושה בעצמו נקרא מעשהו ומה שהקב"ה עושה ע"י שליח נקרא עלה שכן בלב השליח לעשות זאת כמו באחסורו והמן שנתן בלב האחסורו שיעשה זאת ע"כ אמרו ימחר ימיסה מעשהו מה שהקב"ה עושה בעצמו למען נראה שהוא בגלוי שכל העול' יודעים שמעשה הקב"ה הוא. ותקרב ותצואה עלת קדוש ישראל מה שעושה ע"י שליח. ודעה. שבזה לריך בחינה לדעת שגם זאת לא בדרך הטבע הוא כמו ענין האחסורו והמן ע"כ אמר ולא יהיה הדבר הוא מעשה שמים וכעד עלה אחר ולא יבא מלשון ותצואה עלת קדוש: הוא הדבר וגו' בזויו דברו הניבא. שלא תאמר שהניבא מוטעה וסבור שהקב"ה דיבר אליו ובחלוס דיבר ומחירה חתה להמיתו ע"כ אמר בזויו וגו' כמאמר (ירמיה כ"ג כ"ח) מה לחבן את הבר ואשר ידבר חלוס וגו': לא תבור ממנו. מללמד חובה עליו: (א) כי יכריח וגו' וישבת בעריה' ובצחיהם. יכול שלא יוסיף על צחיהם. ח"ל צפ' ראה וישבת בארנס א"כ למה נאמר צעריהם ובצחיהם. שחמיו"ב חיפק להבדיל ערי מקלט קודם שיוסיף: (ב) שלום ערים. ולא כרכים גדולים ולא כפרים: חבדיל לך. ולא לכרכים: בחדך ארנק. ולא בספר: (ג) חבין לך. שחסיר המכשולים. ראב"ח מקלט כחוב על פרשת דרכים: ושלש. שתחלק א"י לד' חלקים ויה' מרחקם שוב בשוה: (ד) זה דבר הרבה. שמוסרין שני תלמידי חכמים שחא ישרנו בדרך. וידברו אליו. ר"ח אומר מדבר הוא ע"י עצמו. א"כ מה ח"ל זה דבר. שאם רעו אנשי העיר לכבדו יאמר להם רוצה אני: אשר ינום. יליף ניסה מניסה וניסה מומק' כו': שמה. ג' שמה כתיב. שם תבא דירתו. שם תבא מיתחתו. שם תבא קבורתו: וחי. שלא יפרוש רשותו' לשם כבדי שלא ירגיל גואל הדם לחובו: אשר יכה את רעהו. ולא נכרי: בבלי דעת. פרט למחשיון להרוג את הבהמה וכו': והוא לא שאל. פרט לשונא שאינו גולה: מחמל שלשם. כל שלא דיבר עמו שלשם ימים באיבה הרי זה שואל: (ה) ואשר יבא וגו' ציער. מה יער רשות למוק ליכנס שם פרט לרשות החיך: למטב עמים. מה חטיבת עמים רשות אף כל רשות יאל אז המכה את בנו והרב הרודה את תלמידו ולא שליח ב"ד. שהחורה נחלקת לשלשה חלקים לימוד החורה. ח"ע. ומל"ת. אב המכה וכו' הוא ח"ע. ושליח ב"ד הוא על ל"ת. והרב הרודה כו' הוא המלמד חורה: ושל הבחל. ר"ח מן העץ המחבקט וחכ"ל כמשמעו (פי' ודחה ידו בגרן וגו' ושל הבחל משמע הבחל גופא חפול) ורבי דרש מן העץ וילין ג"ש. כאן כתיב עמים ולהן נאמר לכרת לו עמים וגו' מה להלן וכו': אשר יכה. את רעהו בבלי דעת. הפסיק והוא לא שאל לו וגו' צין בבלי דעת ובין ואשר יבא את רעהו ציער. והטעם הוא דציער לא לריך לידע אם שוגא הוא אם לא דודאי בבלי דעת הוא ולכך הפסיק. ולעיל אמר אשר יכה וגו' שגריך לידע אם לדעת הוא: ומנא את וגו'. ולא ממנא את עצמו: רעהו. ולא נכרי: הוא ינום. ולא עדי' וזומין. ד' דברי' שאינן מקיימין בהם כחש' זמם גלות. בן גרוסה ובן חלוה. כופר. אינו נמכר לע"ע: וחי. תלמיד שגלה מגלן רבו עמו. ורב שגלה מגלן ושיבתו עמו: (ו) ולו אין משפט מות. לו. הוא גואל הדם. ד"ל לרועת אין משפט כו': (ז) ע"כ אני מניך. להסיר ב"ד על כך. (ח) ואם ירמיה ה' אליהך את גבך. הוא לעתיד שיתן הקב"ה עוד ג' אומות לישראל: ויספת לך עוד שלש ערים. אם תרמיז ותעשה מלוא האמורה בענין ובזכותה ירמיה אר' גבוק: כאשר נשבע לאבחיך. בזכות אבות. (י) ולא יספק דם נקי בקרב ארנק. הוא אר' ג' עממים שיפט את הדרך בבדי שלא יספק כו': אשר ה' אליהך נתן לך נחל. הוא לעתיד ג' עמים שיתן ויחסיפו לכם עוד שלש ערי מקלט ג"כ תראו לפנות מן המכשולים: עליך דמים. מכאן שב"ד מחקקים הדרכים: (יא) וכי יב' איש שגא לרעהו וארב וגו'. מכאן שאם עברת עבירה קלה תבוא לדי חמורה בתחילה שגא ואח"כ וארב ואח"כ וקם עליו ואח"כ והכסו

אדרת דברים אליהו

נפש: וקם עליו והכסו נפש. שם נחמין להכותו על מחניו ולא היה בו כדי להמית והלכה על לבו והיה כדי להמית פטור. נחמין להכותו על לבו והיה כדי להמית על לבו והלכה על מחניו ולא היה כדי להמית ומחן פטור משום שנאמר וקם (פי' על מה שנחמין): והכסו. על שסיכה נפש שה' בו כדי להמית. וארצ' לו. פרט לזרע אבן לנו רש"א ואומר פרט למחמין להרוג את סוכרי והרג את ישראל ומחמין סכרי לו פרט לזרע אבן לנו שהיה חבורה של ישראלים וגוי אחד בנייהם לשון לו משמע לו ולא לכר' אבל לא יכול לחטט סחם בזרע לחבורה של ישראלים כי לו כל ישראל משמע לו אחד וכן מרובים: (יב) ושלחו זקני עירו ולקחו אחרו מחס. ומאן שאלה שוגג ואחד חזיר בולם. וב"ד שולחין ולוקמין אותו מחס מי שנחמין גלות מחזירין אותו למקומו. ומי שלא נחמין גלות פטורין אותו. ומי שהרג במחיד מוצה למסור אותו ביד בואל הדם דכתיב ונחמו אותו ביד בואל הדם: (יג) לא תחוס עניך. שלא תאמ' זה כבר והרג מה בצע סיכרוג גם את זה לכך אמר לא תחוס: ובערת. בער עושי רשעה מישראל ואם אחת עושה כן ועוז לך: (יד) לא תסיג. והלא כבר נאמר לא תגזל אלא מחלן שהעוקר תחוס עובר בשני לאוין: אשר גבלו ראשונים. זה העוקר תחוס שבטים: בנחלתך. זו חורה שנקרא נחלה שמחליף דברי ר"א לדברי ר"ס: בארץ. דווקא בארץ עובר בשני לאוין אבל בחוץ לארץ אינו עובר אלא בלאו דלא תגזל. ד"א בארץ זה המוכר קברי אבותיו יכול אף שלא נקבר בה אדם מעול ח"ל בנחלתך: (טו) לא יקום עד אחד. כל מקום שנא' עד הוא שנים עד שיפוטו בזה אדם מעול באים. אינו קם אבל קם לעדות אשה ר"ל להח' אותה: לכל עון. זו מיתה ומלקות: בכל חטא אשר יחטא. שששה שבגות הן שוגג של מיתה הוא גלות. ושוגג שחציא חטאה. ויש שוגג שטחן חומס. והיו חטאת. חטא. יחטא. דברי ר"מ. ר"י אומר לכל עון ולכל חטאת אינו קם אבל קם הוא לשבועה: על פי שני עד' וגו' אם מתקיים עדות בשנים להם פרט הכתוב בשלשה אלא להקים שלשה לשנים מה שנים נחמין ח' מהם קרוב או פסול עדותו בטלה אף שלשה. מניין אפילו מאה ח"ל עדים (פי' דכתיב שני עדים או שלשה עד' והכי הו' לי' למכתב שני או שלשה עדים ועדים ראשון מיוחד): (טז) לענות בו סרה. עד שחסרה בופה של עדות (פי' שיאמרו עמנו הייחס): (יז) ועמדו שני האנשים. אלו עדים: אשר להם הריב. אלו בעלי דינים. ועמדו שגריר להעיד עדותו מעומד. האנשי' ולא נשים: לפי ה'. ויהי דומה להם כאלו עומדין לפני ה'. לפי הכהנים וגו'. וכי בע"ד ילכו לפני הכהנים אשר לא היו בימיו אלא יפתח דבורו כשמואל' דבורו: (יח) ודרשו הספטים היטב. ג"ש לשבע חקירות: שקר ענה בלחיו. ולא בלחיותו פי' אם העיד על בזה ככן שזינת' שהיא בשריפ' וביעל בחי' אחרת והעדי' נעשו זוממין מדונין בחי' של בועל: והנה עד שקר העד שקר ענה בלחיו. שבחלקות ומיתה ודיני קנסות אם העידו על האדם שהרג את חבירו ומייבו מיתה או חלקות או קנס ועדים אמרו עמנו הייחס אף שעדות אחרים בלו ואמרו שאלה הוא שנהרג רק לא בלחיותו היום וביום אחר הוא. אף עפ"כ יקיים בהם כאשר זמם שבועה שדברו עליו לא היה חייב עדיין מיתה שלא בלחיותו עדיין. וקנסו' עדין לא היה חייב עד שיפסוק ב"ד על פי עדות כשר אבל במזמן אינו חייב רק אם הוא שקר הדבר לגמרי אבל אם עדות אחרים באים ואומרים אמת שחייב מומן לחבירו אף ע"פ שהכחישו עדים ראשונים בעמנו הייחס. לא חקיים בהם כאשר זמם משום שלא הפסידו בזה שמזמן חייב אף בלא ב"ד ולכך כתי' והנה עד שקר העד ששקר הוא לגמרי וקא' על מומן: שקר ענה בלחיו. אף שאלה היום המעשה רק שהוא אומר שקר עליו שרצה לחייבו מה שעדיין אינו מחויב שלא בלא עדיין עדים כשרים ואינו מחויב עדיין ב"ד: (יט) לו. ולא לירשיו: כאשר זמם. ולא כאשר עשה: ובערת הרע. לרדך לבער הרשעה מישראל: (כ) והנשאר' יתמעו וגו'. מד' דברים שגרירים הכרה ואין נהרגין עדים זוממין עד שיגמורו הדין: ולא יספו לעשות עוד. אם בלא עדים והזיומו אפי' מואס כולם יסורו ולכך אמר הכתוב עוד והוא לנטפל לעוברי עבירה ואף שבה השלישי והעיד לאחר שנגמרה וחקרה עדותו של ראשון' ב"ד ואח"כ בלא עדי' והכחישו את הנתפל הוא

אדרת דברים אליהו קח

הוא נהרג: כדבר הרע. בין דיני ממונות ובין דיני נפשות: בקרבך. צ"ד דווקא שיעידו צ"ד ומכחישים דבריהם או מחייבים אותם בהזמה אבל אם בעידו שלא צ"ד וסכמתי' בהזמה אינן מחייבין בהזמה: (כא) עין בעין וגו'. מומין: (א) כי תלך למלחמה וגו'. סמך לראשי אברים למד שמוסר ראשי אברי' אינו יולא למלחמה. כי תלך למלחמה. במלחמת הרשות הכחוב מדבר במלחמת מוכה אפילו חתן יולא מחדרו וכלה מחופתה: סוס ורכב. בזמן שישראל עושין רעו של מקום אינן נחשבין אלא כסוס אחד כו': על אייך. כנגד אייך ולא שבו יסודם על שבו אחר שישראל מרחמים זה על זה אבל גוים אינם מרחמים ע"כ הזכר כו': המעלה מארץ חזרים. הוא יענך בעת האזנך ג"כ: (ב) וסי' בקרבך אל המלחמה. הוא בשע' המלחמה: וגם הכהן. זה משום מלחמה: ודבר אל העם. בלשון הקודש נאמר כאן דבר ונאמר משם ידבר והאלהים יענו בקול זה קולו של משה אף כהן בלה"ק. ואף שכחוב וגם הכהן קודם אף עפ"כ היה מואמר כמאמר הבחירה פעמיים מודבר עומה אחת בספר ואחת במלחמה. בספר. הוא ששמעו דברי המלחמה ומחרי'. במלחמה מה הוא אומר' אל ידך לבצכם וגו' וכו"ל בקרבך אל המלחמה וכו"ל אחס קרבים ביום למלחמה בשעת מלחמה' משמע: (ג) ואחר אלהם שחט ישראל. אפי' לא קיימתם אלא ק"ש כו' אין אחס נחשדן צידם. על אייכם. ולא שבו יסודם על שבו שמעו כו': אל ידך לבצכ' אל חיראו ואל חספיו ואל חערטו. אל ידך. קודם הליכת דרכם למלחמה. אל חיראו. הוא בשעה שהולכים למלחמה. ואל חספיו. הוא במחילת המלחמה. ואל חערטו. הוא בזמנא המלחמה והוא כנגד ד' דברים שאומות העולם עושין מניפין ומריעין וטומין ורומסין מניפין הוא קודם הליכה ומריעין הוא בשעת הליכה וטומין הוא במחילת המלחמה ורומסין הוא בזמנא המלחמה. אל ידך לבצכם. מפני נהלת הסוסים ונחמח חרבות. אל חיראו. מפני הגפ' חריסין וספעת הקלגסין. ואל חספיו. מקול הקרעות. ואל חערטו. מקול הטומות: (ד) כי ה' אלהיכם וגו'. הם הולכין בנחמיו של בשר דם ואחס הולכין בנחמיו של מקום: הסלך עמכם. זה בארון וכנגד ד' דברים שסם עושין אמרו כאן ג"כ ד' דברים כנגד אל ידך שהוא בשעה שסם עדיין צביחם כנגד זה אחר כי ה' אלהיכם. וכנגד אל חיראו שהוא בשעת הליכה כנגד זה אחר הסלך עמכם. וכנגד אל חספיו שהוא במחילת המלחמה כנגד זה אחר לסלחם לכם. וכנגד אל חערטו שהוא בזמנא המלחמה כנגד זה אחר להושיע אתכם: (ה) הדברו הסטרים וגו'. יכול דברי עמון כשה"ל ויספו הסטרי' וגו' הרי דברי עמון אמור הא מה אני מקיים הדברו הסטרים שכהן מודבר והסוטר משמע ומכאן ואילך סוטר מודבר וסוטר משמע. ואחר אלהם הכהן קודם המלחמה. שחט ישראל וגו' בנה לקח ירם ויתן לו במתנה מניין ח"ל האיש וגו'. בית אין לי אלא בית. בית התנן ובית הבקר ובית העלים ובית האולרות מניין ח"ל אשר בנה ח"כ מה ח"ל בית לאפוקי בית שער אכסדרה ומרפסת: מדש. זה שאמר ר"י שבה בית על מכונו (ענין רש"י שם במחיתין) חסכו. פרט לגזן. פן ימות וגו'. אם אינו שומע לכסן סוף שימות במלחמה: (ו) ומי האיש אשר נטע כרם. אין לי אלא נטע. לקח ירם ויתן לו במתנה מניין ח"ל ומי האיש וגו': כרם. מנין לרבות ה' חילוי מאלו ואפי' משאר מניין ח"ל אשר וגו'. יכול שאני מרבה ד' חילוי מאלו וה' חילוי אילן. סרק ח"ל כרם: חללו. פרט לגזן. (ז) אשר ארש אשה וגו'. אחד הוא ארש את הבחולא ואחד הוא ארש את האלמנה. אשר. לרבות שומרת יבם וגם אם מת א' במלחמה אפי' מחשה אחין מחרים וכו'. ולא לקחה. פרט למחיר גרושתו משנשאח ואלמנה לכס"ג וגרושה וחלוצה לכסן הדיוט מומרת וכו': (ח) מי האיש סירא וקד כלבצ. ר"ע אומר' כחשמו שחיו יכול לעמוד בקשרי המלחמה ולראות חרב שלפס. ריח"ג אומר' זה המחירא מעבירות שבידו ולפיכך חסה עליו בחורס: (ט) ופקדו שרי צבאות בראם העם. מלמד ששמעמדין זקופין לפנים תקיפין מחוריהם וכשליין של ברחל בידם ורשות לקפה את סוקיו וכו' ח"ר אשר בנה אשר נטע אשר ארש למדה חורס ד"א שיבנה אדם בית ואח"כ יטע כרם ואח"כ יבא אשה וכן אחר שלחם הכן בסוף מלאכתך ועמדה בשדס לך. אחר וביתך ביתך.

אדרת דברים אליהו

בן צחן זה בית. ועמדה וגו' זה כרם. אחר וצנית ביתך זו אשה: (ו) כי תקרוב אל עיר להלחם וגו'. במלחמת הרשות הכתוב מדבר: וקראת אליה לשלום. שבדול השלום: להלחם עליה. ולא להרעיבה ולא להצמיח ולא להמיתה מיתת חמלואים: (יא) והיה אם שלום וגו'. יכול אפי' מקנחם ח"ל ופתחה לך. כולם: והיה כל העם הנמצא. לרבות כעננים שבתוכה: יבין לך לחם ועבדך. ג' דברים לריבין שחשלים עמך. ועבדך. ומם: (יב) ואם לא חשלים. בודאי חשש עמך מלחמה: וגרת עליה. אף להרעיבה ולהצמיח ולהמיתה כו': (יג). ונתנה ס' אלהיך בידך. אם עשית את האמור בעמין בודאי-ס' אלהיך כו': (יד) רק כנסים וסטף. אף טף של זכרים. כל שלל. יכול יהיה השלל לשמים ח"ל חצו לך. יכול שלא יאכל ח"ל ואכלה: וכל אשר יהיה בעיר. זו מה שצנחים: כל שלל. זו מה שברחבות: (טו) שלל איבך. זו מה שצדק: (טז) רק מערי העמים האלה. זו שבעה עממין אף שעדיין לא ירשו: אשר ס' אלהיך נתן לך נחלה. הם ערים הקרובות חס האמר הכתוב אשר חדרך כל רגלם צו לכם יהיה חסו נחלה אחר שרש ערים הקרובות ועליהם אחר. הכתוב כל חמיה כל נשמה. אשר לא מערי בגוים. וזו הקרוב' וקדם ירושה מותר ג"כ לחיות שים וטף ובקרובות קדם ירושה ממועט מומלת רק כו' והעטם שברחוקות מותר להמיות אף אחר ירושה משום שסחור' צו להרוג כדי שלא ילמדו מומעטיהם כחש"ס למען אשר לא ילמדו וגו' אבל ברחוקות לא שייך הטעם לך מותר: (יז) רק מערי העמים האלה וגו'. פרט אם עשה עמדם שלום מותר: (יח) כאשר ט"ח ס'. לרבות בגרגשי אף שהגרגשי פנה מעלמו הכח' מיירי מקולת בגרגשי ששאריו סס: (יח) ככל חובעת'. פרט אם עשו חסוב מותר. ובגבעוני' שסערימו אוחם ואם לא סערימו היו נהרגים אף שטעו שלום משום שהשלם שטעו היה אחר שטעמו במרדס שיטעע היה שולל איגרות מי שישלים יצוא ושלום ומי שרואה להפנות יפנה ומי שרואה לעשות מלחמה יעשה: (יט) כי חזר אל עיר. ולא כך ולא כפר: ימים שמים: רבים. שטע. חכאן שאין לרין על עיר של נכרים פחות משלש ימים קודם השבת: לחפשה. ולא להשביח ממין שלא ימחק מומה אחת המים ח"ל לא חשמית וגו': כי האדם עץ השדה. וכי אדם עץ השדה אלא אם ח"ח הגון הוא מומה האכל ואותו לא חשמית ואם לאו וברח. ולמה נחשלה חורה לעץ מה עץ קטן ודליק את הגדול אף ד"ח כן הוא. קטנים מחדדן את הגדולים. וכס"א צרל בצרל יחד והייט דאמר ר"ח ומחלמדי יותר מחולס ומה אם אינו דולק ימדי. אף ד"ח כן (חעמי' ז' ע"א) וכס"א אשר יחדו נחתיק סוד: (כ) לא עץ מאכל. ממין לעץ מאכל ח"ל עץ ח"כ מה ח"ל לא עץ מאכל להקדים איין סרק לעץ מאכל יכול אף מעולה בדמים (פי' שאיין סרק מעולה בדמים יותר מאיין מאכל) ח"ל רק: עד רדסה. אפי' בשבת: (ח) כי ימנא. ולא חזי: חלל. ולא חטק ולא ווספרר: באדמה. ולא טמון בגל: אשר ס' אלהיך נתן לך. לרבות בעבר הירדן: לרשעה. פרט לירושלים: נפל. ולא חלי בליין: בשדה. ולא מנאל צמים: לא ערע מי הכהו. פרט לשטעע לאחד בעולם: (ג) וילאו זקניך. מיוחדים שבוקדך זו סנהדרי גדולה: וילאו. הן ולא שלמן. זקניך צמים. וספטיך צמים. ואין צד שקול הרי חמשה ראב"ז אומר זקניך הן ע"א סנהדרין. וספטיך. זה מלך וכ"ג. ומדדו אל הערים אשר סביבת החלל. שימדדו מהחלל להעיר ולא מעיר לחלל: (ג) והיה העיר הקרבה. ולא קרובות. (פי' אם שני עיירות קרובים צדו. איין מחדים להם). ראב"ז אומר מביאין שתי עגלות: ולקחו זקני העיר הסוא. ולא זקני סנהדרין שביירושלים: עגלת צקר. ר"א עגלה צה שנתה ופרס צה שחים וחס"א עגלה צה שחים וכי': עגלת צקר אשר לא עבד. עבד כחצו וקריין עובד מה עבד דמיחא ליה אף כו' איין לי אלא עבד. מחד צעול ממין ח"ל אשר לא מחסה צעול. ומה ח"ל אשר לא עבד אף דלא מחסה: (ד) איין זו קסה. וכס"א גוי איין. איין מחסך: אשר לא יעבד צו וגו'. אף לשעבר. דברי ר' יאשיה. ר"י אומר להבא דווקא: ולא ירע. איין לי אלא זריעה. מין לרבות הכל ח"ל אשר לא יעבד. א"כ למה נאמר זריעה. מה זריעה מיוחד. שהיה בגופם של קרקע. אף כל כו'. ילא סורק פשחן ודומיין: וערפו סס. נאמר כמ

אדרת דברים אליהו קט

כאן עריפה ונאמר בחטאת עוף וחמול ערפו מה לסף מאחוריו: בנחל. אפילו אינו איתן כשר. זקני עיר. נחל סמוך לעיר אשר אין בה ז"ד אין מוחדד לה ומנין שמוחדד והולכין לעיר שיש בה ז"ד ח"ל ולקחו זקני העיר וגו': (ה) לשרתו ולבדך בשם ה'. מה שירות שחיו יין אסור אף ב"ד וכו' אי מה שירות בע"מ אסור מקיש למיר מה מיר מותר. אי מה מיר אסור במחץ מקיש לשירות מה שירות מותר וכו': ועל פיהם יהיה כל ריב וכל גע. מקיש ריבים לנעשים מה נעשים ביום אף וכו' ומקיש נעשים לריבים מה ריבים שלא בקרובים אף כו' יכול מה ריבים בג' אף כו' ח"ל או אל אחד חביו הכהנים: ועשו הכהנים. מלמד שכל המעשים נעשים דווקא בפני כהנים: (ו) ירחו את ידיהם וגו'. על מקום עריפתה ירחו וכו': (ז) וענו ואמרו ידיו לא שפכה. וכי ס"ד שז"ד שופכי דמים הם אלא שלא פטרטוהו בלא חזונו: וענינו לא ראו. שלא פטרטוהו בלא ליה: (ח) כפר לעמד ישראל. כהנים אמרו כפר. כפרה כתיב בה כקדשים: וענו. בלשון הקדש: וכל זקני וגו'. אפילו מאה: ונכפר להם הדם. רוח הקודש אומר זה: אשר פדית. ראוי כפרה זו שחכפר על יונאי חזרים: כפר לעמד. אלו החיים. אשר פדית. אלו המוחים. אשר פדית. ע"מ כן פדית שלא יהיה בנו שופכי דמים. ד"א ע"מ כן פדית שאם נחטא לפיך חכפר לנו. (ט) ואת' וגו'. הוקשו כל שופכי דמים לע"מ מה עגלה מן הטואר אף וכו' יכול מה כאן בקופין אף כל וכו' ח"ל ואבנת לרעך כמודך: ואחא חצבר. בא ללמד שאם אחר כל המעשים נחל הסורג הסורגין אחריו:

כי חצא

כי חלל למלחמה. במלחמת הרשות הכתוב מדבר: על אייך. כנגד אייך להכניעו ולא לכבוש ולהרבות ארצות: ונחט ה' אלייך בידך. אם עשית כל האמור בענין סוף סה' אלייך נחטו בידך: ושבית שביו. לרבות כעשים שבה [כי לשון שביו משמע מה שכלל האויב מאחר] (יא) ורואים בשבית. בשעב ששוללן ובחזון ולא לאחר זמן: אשת. אע"פ שהיא א"א: יפת חאר. לא דברה חורס אלא כנגד יא"ר. אע"פ שהיא כעורה שנאמר וחשקת (כי חשק הוא דבוק בלי שום טעם): ולקחת לך לאשה. ולא לשפחה: לך לאשה. ולא לאביו ולא לבנו: (יב) והבאתה אל חור ביתך. כאן בא לסודות שכבודו בת חור פנימה וכן מנשים באוהל וגו' לכן אמר אל חור ביתך ולא אל ביתך. שחשב באהל בביתך. כי כל הניווילים שעושה לה הוא כנגד יא"ר אבל לא לבזוהם בפני אחרים. וכן אמר אלל חס"ד ושנאה ושם לה עלילת דברים ונחשב לעון כי הוליא שם רע וגו': והבאתה אל חור ביתך. חיבך אחר בעילה ראשונה לא תוכל לעזוב אותה במקומה אלא תביא אותה לחור ביתך. אל חור ביתך. ולא לבית אחר. וגלחה את ראשה ועשתה את פריסה. ר"א אומר חקן ר"ע אומר חבול: (יג) והסירה את שמלת שביה מעליה. מלמד שמתעביר ממנה בגדים נאים ומלבישה בבגדי אלמנות שהגוים ארורים הם שצנתיים מחקשטות במלחמה בשביל להזות אחרים והיא תחבולה במלחמה שהשואה ישים עניו ולבו אל בגדים הנאי ויסור לבבו מכלי מות של מלחמה ולא ישמור עצמו ומלמד ח"ל להעביר ממנה בגדים נאים. ממלת שמלת המורה על בגד העליון העשוי להחקשט. וכן ולא ילבש גבר שמלת אשה. ותרגומו ולא יחקן גבר בחיקוי אחרת. ודין כן ממלת שמלת שדרכה להחקשט בה ולהטות בחיקוי: וישבה בביתך. בבית שמשחמש בו נחלל בה ונכנס נחלל בה ויואל רואה בקלקולה ורואה בזיוולה: ובכתה את אביה ואת אחיה. ר"א אומר אביה ואמה ממש ר"ע אומר אין אביה ואמה ממש אלא ע"ז שנאמר אומרים לען אבי אחיה ולאנן את ילדתו כי היו עובדים בעבור השפעתם. ובדלח"ם ים זכר ונקבה. דומם הוא נקבה. ולמח הוא זכר. ונפשי השפעת אכילתם עבדו את העולם העומים. וקראו אותם אבי חפני שבו זכר. ומפני השפעת כספם חכסם עבדו את כאבן

אדרת דברים אליהו

האֵזֶן הדומם. וקראו אותה אחי ובעבור העצבה עצמה נקרא אב. ואחר שהוֹךְ צִמְמוּסִים נקרא אס. כמו שאמר שמע בני מוסר אֵבִיר ואל חטות חורת אִמֶךָ: ירח ימים. סתם ירח הוא חודש. וכשאמר ירח ימים הוא חודש מלא שלש' יום: ואח"כ חצות אֵלֶיךָ. כל אס לא עשה את כל המעשים האלו וצא עליה ה"ז בעילת זנות. ואחר שלשה לשונות כפולים במלות שונות. חצות אֵלֶיךָ. ובעלתה. והיתה לך לאשה. וכן נאמר וכחז לך ספר כריתות ושלחה מצינו ויאלה מצינו והלכה והיתה לאיש אחר. אחר ושלחה ויאלה והלכה. מה למדו לכחוב בגופו של גט ר"י אומר הן די יבוי ליכי מנאי ספר תרוכין ואגרת שבוקין וגט פטורין למחך להחנסבא לכל גבר די חִינְבִיין כי עשרה דברים יש בין איש לאשה. שבעה מלאכות שהאשה חייבת לעשות לבעלה. ושלשה דברים שהי"ב הבעל לאשתי שארה כסותה ועונתה חסו אחרו ושלחה מצינו. הוא מצינו. ויאלה מצינו. שהיא פטורה מלעשות מלאכתו. והלכה והיתה לאיש אחר. שאין חייב לה עוד שארה וכסותה ועונתה והיתה לאיש אחר והוא-יעשה לה שלם אלה וכן הוא גופו של גט ספר תרוכין. מצינו. וכח"ס ושלחה מצינו וכתרומו וחריק. וגט פטורין. שמתן לה סטר שהיא פטורה מלעשות מלאכתו כח"ס ויאלה מצינו נקיה ממלאכתו ואגרת שבוקין למחך להחנסבא לכל גבר וכו' וכח"ס והלכה והיתה לאיש אחר ואינו חייב לה עוד בזמנותיה וכו' כי שבק אותה למחך להחנסבא לכל גבר די חִינְבִיין. וזה אחרו כאן חצות אֵלֶיךָ. הוא מעשה אישות. ובעלתה. שהיה לה לבעל שהיא חייבת לעשות מלאכתו. ולקחת לך לאשה. שחמייב בשארה וכסותה ועונתה. ואחר ובעלתה. כי אחר ר"ח מיימי לא קראתי לאשתי אשתי אלא ביתי. מפני שלקחת אשה היא לשי דברים לשם אישות. ולשם גברת ועקר' הבית ולכן לא קרא אותה אשתי לשון מוגסה אלא ביתי לכוון' השניה חסו אחרו והיה ציו' הו' תקראי אישי ולא תקראי לי עוד בעלי והסירתי את שמו' הבעלי' מפיה כי עמד' ה' יתעלה הוא בעבור שני דבר' האחת בעבור טובו וחסדו שמתן לחם לכל בשר. השני בעבור אהבתו אהבה אֵלֶיךָ ואשה וכמאמ' חתן על כלה לק אחר תקראי אישי בעבור אהבתו חסדו אחרו ולא תקראי לי עוד בעלי בעבור השפעתו כי בעבור זה הטעם אחרי הבעלים שאחרו שהם נותנים להם לחמם ומימם כו': (יד) והיה אס לא חפצת בה. הכחוב וחשךך שאתה עתיד לשאתה: ושלחתה. בגט: לנפשה. ולא לבית אלהים. לנפשה. שאם היתה חולה ימחין עד שתבריא. ק"ו לבנות ישראל שכן קדושות וטהורות: ומכר לא חמכרנה. אין לי אלא שלא ימכרנה בכסף. מניין שלא יתנוהו במתנה ושלא יעשה בה טובא ח"ל ומכר לא חמכרנה בכל מיני מכירות: לא תתעמר בה תחת אשר עמיתה. אפילו עיני יחדי: (טו) כי תהיין. בני שיש בהם הויה יאלה שפחה ונכרית שאין הולדות שלו. וילדו לו בנים. מי שהולדות שלו. יאלה שפחה ונכרית שאין הולדות שלו. נאמר כאן ג' פעמים אהובא ושואה וב' פעמים שואה לבד. אהובא ושואה הראשון שאפילו הן מרובות. כי ס"ד נשים אין לי אלא שתיים מרובות מניין ח"ל וילדו לו בנים האהובא אהשואה וכחיי וילדו לשון רבים אפילו הן מרובות אין לי אלא מקלחן אהובות ומקלחן שואות ומקלחן יש שאין אהובות ולא שואות כולן אהובות ושואות מניין כגון שיש עשרה נשים חמשה אהובות וחמשה שואות ח"ל האהובא והשואה שנית. מניין אפילו אחת והיא אהובא ושואה שהיתה אהובה לו ואח"כ שואה ח"ל אהובא ושואה שלישית ונאמר עוד שואה על אנוסה ומפוחה. ונאמר עוד שואה שהיא שואה למקום ואחיה היא אלתמה לר"ג וגרסה ותלויה לכסן הדיוט: וילדו לו בנים. ולא בטת: וכו' הבן. ולא טומטום ואמרוגוטום: הבכר. ולא ספק כגון שנתערבו: והיה. עד שהיה' בן ובכור בשעת הויה ויש בן לקולא ולחומר. טומטום שנקרע ומנאל זכר אינו נוטל פי שנים. כיון שהיה בשעת הויה טומטום והוא לחומר. ולקולא אס נתערב אח"כ ובשע' הויה היה נדע שהוא בכור נוטל פי שנים: לשואה. הכח' חשךך שהיה בן הבכור לשואה: (טז) והיה ביום הנחילו. ביום אחיה מפיל נחלת ואי אחיה מפיל בלילה: הנחילו את בניו. שהוא יכול להוריש בן בן בניו ליתן לו את כל נחלתו. אבל הבכור לא יוכל לבכ' וגו': את אשר יהיה לו. ואצל הבכור נאמר לתת לו פי שנים כל